

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българи

БРОЙ 1 | 2020

ЦЕНА – 30 Kč

Цигуларката Лиляна Дуланска

Българите, загинали по време на Пражкото въстание

100 години българо-чешки дипломатически отношения

160 години от рождението на Антон Новак

Пролетна и други умори

Любовта към книгите се ражда вкъщи

Моите весели кукленски години

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: bulgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

Светът е на колене пред някакъв доскоро непознат вирус, носещ името COVID-19. Тиражират се десетки теории за възникването му, но едва ли някоя от тях е напълно вярна. В тях са намесени прилепи, панголини, „мокрия пазар“ и Института по вирусология в Ухан, изчезналият нулев пациент и пр. Едно е сигурно - че заразата тръгва от 11-милионния град Ухан, може би още през ноември или началото на декември. Китайските власти са упреквани за липсата на прозрачност по време на избухването на епидемията. Освен това Световната здравна организация първоначално не препоръчва да се ограничат пътуванията до Китай и закъсня с информацията за надвисващата опасност. Така, пуснат на свобода, коронавируса набързо „премина“ всички граници и се прехвърли в Европа и в Америка, където взе хиляди жертви, обърна живота ни наопаки, накара ни да се страхуваме от всеки срещнат, от близките си и от самите себе си. Защото дори преди появата на симптоми може да сме потенциални носители на вируса. Както по време на чумната епидемия и испанския грип, маските за мнозина от нас станаха неделима част от облеклото. Оказа се, че непознатият вирус завари неподготвена и Европейската комисия, която в началото не

Дано скоро ни се наложи да носим маски само на балове и карнавали

съгласуваше мерките между отделните държави. Правителствата им бяха изправени пред страшната дилема - дали да спасяват икономиката, или човешките животи. Повечето от тях взеха хуманното решение да запазят възрастните хора и рисковите групи. Затвориха границите, въведоха строги карантинни мерки и извънредно положение. В държавите, в които закъсняха със строгите мерки, има много повече починали. Някои правителства обаче заложили на т.нар. „стаден имунитет“ и „платиха“ за това с много повече жертви. Защото, поне засега, единствената сигурна мярка срещу коронавируса си остава задължителната карантина, която спаси много животи. Всеобщата блокада обаче съсипа икономиките и на най-развитите страни, остави хиляди души без работа, градовете опустяха, а някои професии замряха. Хората се затвори в домовете си и ги превърнаха в хоум офиси, започнаха да живеят само онлайн - да учат онлайн, да се

срещат онлайн, да живеят с онлайн култура.

По някакви необясними все още причини Източна Европа се справя много по-добре с пандемията от Западна Европа. Някои смятат, че това се дължи на задължителната ваксинация против туберкулоза, а други обясняват този факт с бързо взетите стриктни мерки в борбата с коронавируса. Радостно е, че България този път е в челните позиции на държавите с малък брой жертви. Чехия също се справя добре. Но страхът пред непознатия убиец все още дебне отвсякъде. Заливат ни с информации за втора вълна и предупреждения, че трябва да се научим да живеем още дълго време с „китайския грип“.

Въпреки всичко това, скъпи читатели, пролетта дойде отново. И животът продължава...

В настоящия брой, с малки изключения, отминаваме темата за COVID-19. Срещаме се с интересни личности от миналото и настоящето, пренасяме се в приказния свят на книгите и куклите, говорим за чумата на боклука, за пролетните и други умори, прекланяме глави пред българите, загинали по време на Пражкото въстание, отразяваме вековните българо-чешки дипломатически отношения и живота на българската общност в Чехия. Приятно четене и до нови срещи!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 8

Два празника в Българското неделно училище „Възраждане“ / Ученици от БНУ „Възраждане“ посетиха „Геосвят“ / Българският посланик гостува в Острава / Тържествена панихида в памет на загиналите за Освобождението на България / Прием по случай Трети март / Абсолвентски концерт на Лиляна Дуланска

Накратко 9

Култура и традиции 10 - 15

Моите весели кукленски години / Семинар „От глината към дизайна“ / Любовта към книгите се ражда вкъщи

Актуално 16 - 19

Пролетна и други умори / Герои на новото време

Интересно 20 - 21

Светът е шарен и любов дебне отвсякъде / Цигуларката Лиляна Дуланска

Българо-чешки връзки 22 - 27

160 г. от рождението и 75 г. от смъртта на Антон Новак / Бъдеще, в което децата не спят / Думите на Мартин Вепенка излязоха пророчески

Годишнини 28 - 35

100 години дипломатически отношения между България и Чешката (бившата Чехословашка) република / Десетки българи загиват за освобождението на Прага през 1945 г. / Българи, загинали по време на Пражкото въстание през май 1945 г.

Слънчева храна 36

In Memoriam 37

Зденка Дойчева / Инж. Бечо Бечев

Два празника в Българското неделно училище „Възраждане“

Баба Марта на гости на БНУ „Възраждане“ в Прага

Обща снимка с Баба Марта

На 1 март 2020 г. залата в Дома на националните общности в Прага отново беше препълнена. Деца, родители и учители очакваха скъпа гостенка, пристигнала чак от България. И тя дойде, влезе и усмивката ѝ озари залата, а сърцата ни се изпълниха с надежда, че нещо хубаво предстои. Досещате се коя беше нашата гостенка, нали? Баба Марта, разбира се. Донесе ни мартенички, които е подготвяла цяла година, и ни пожела да сме бели и червени като тях. А децата от неделното училище ѝ се отблагодариха с пъстра и старателно подготвена програма. Най-мъничките дечица, тези от предучилищната група, поздравиха Баба Марта с весело хорце и с посветена на нея песен, с което спечелиха сърцата и аплодисментите на цялата публика. Първокласниците пяха песни и разказаха за обичаите, свързани с мартеничките. Тропнаха и весела ръченица. Второкласниците пък представиха приказка за Баба Марта, която също като братята си има силата бури и хали да посее. Още един светъл празник отбелязахме тогава – Освобождението на България. Третокласниците ни предложиха сборка от патриотични стихотворения, с които си припомнихме безстрашните хайдути, смелата Райна Княгиня, Ботев, Левски и

всички, дали живота си за свободата на България. Особено вълнуваща беше презентацията на по-големите ученици – тези от четвърти, пети и шести клас, която те бяха подготвили заедно със своите преподавателки по география и история. Под звуците на „Хубава си, моя горо“, родопски каба гайди и патриотични песни те рецитираха откъси от произведения на Вазов („Аз съм българче“), Ивелина Никова („Писмо до Йово“) и други обичани от всички автори и ни припомниха важни моменти от

българската история. На големия екран зад тях вървеше презентация, посветена на история на родината ни, която ни представи създаването на българската държава, величието ѝ през Средновековието, мрачните времена на османското владичество и силата на духа, която предците ни проявяват през Възраждането. Нашите ученици ни припомниха, че българите успяват да се съхранят като народ благодарение на своите книжовници и учители, поддържащи у хората онази искрица национално самосъзнание и родолюбие, която ги

Първокласниците разказаха за мартенските обичаи

пази от това да забравят кои са. Развълнуваха се всички присъстващи в залата и най-вече родителите, които макар и далеч от родината, я носят в сърцето си и се стремят да предадат любовта към нея и на своите деца. Химнът на България беше достоен завършек на това великолепно представяне.

Както на всеки празник, с нетърпение очаквахме и изпълненията на вокално-танцова група „Орфей“. Тя отново ни зарадва с патриотични песни и с китка народни танци. А накрая, както вече стана традиция, всички – деца, родители и учители, се хванахме за ръце в ритъма на Дунавското хоро. Хорото за нас е символ на това, че сме заедно – в делник и празник, рамо до рамо. Разделихме се с пожелания за здраве и щастие и с очакването за една прекрасна, цветна и благоуханна пролет. Тогава още не знаехме, че тази наша толкова мила и вълнуваща среща ще е последната за дълго

Рецитал и презентация в чест на Освобождението

време. От средата на март учебните зали в неделя са празни, а със своите ученици се срещаме дистанционно. Но макар и разделени физически, ние сме заедно – обединени от желанието за знание и обичта към българския език и българщината.

Учим, подкрепяме се и очакваме с нетърпение момента, когато глъч и смях ще звънтят отново в залите на нашето неделно училище „Възраждане“. Бъдете здрави!

Д-р Десислава Вилимовска

Ученици от БНУ „Възраждане“ посетиха „Геосвят“

В края на януари ученици от БНУ „Възраждане“ заедно със своята преподавателка по география Марияна Димитрова проведоха практически урок в пражката галерия за минерали и вкаменелости „Геосвят“. Учениците се докоснаха до един подземен свят, криещ в себе си

множество загадки, много от които остават скрити за повечето хора. Обиколката започна от приземието, където бяха разположени колекциите от вкаменелости (фосили), отразяващи геоложкото развитие на земята. Мариана Димитрова запозна учениците с богатствата, които крие

в себе си природата и най-вече с многообразието от скали и полезни изкопаеми. Учениците също взеха активно участие в открития урок, като по време на обиколката попълваха работен лист. Много голям интерес предизвика експозицията с минерални и скъпоценни камъни, огромния къс магмена скала от Мозамбик, красивият чешки полускъпоценен камък молдавит, гипсовите кристали от Франция и Италия. Виктор Павлов изненада всички с познанията си и разказа за личната си минерална сбирка. Служителят на галерията сподели, че не е наблюдавал досега такъв интерес, проявен от ученици.

Проведеният практически урок се оказа не само интересен, но и полезен за учениците. Беседата, разглеждането на експонатите и изпълнението на задачите не само помогнаха на учениците да затвърдят усвоените знания, но и да научат любопитни и неизвестни за тях факти за произхода на земята и нейните природни богатства.

Ученици от БНУ „Възраждане“ заедно с учителките Марияна Димитрова и Красимира Мархалева посетиха „Геосвят“

Д-р Красимира Мархалева

Посланик Първанов гостува на българите в Острава

Посланик Йордан Първанов и Сирма Зидаро-Коунова

останаха много доволни от задушевната атмосфера, която обединява българската общност зад граница. Радостта си, че отново е сред нас, със своите уникални изпълнения; изрази и майсторът на кавала Томаш Росси. Обиколил почти всички родопски и планински села, „чешкият Теодосий Спасов“, както го нарича Сирма Зидаро, председател на Българската културно-просветна организация, остава верен на кавала и на любовта си към България. За него българската народна музика е хоби вече дълги години и я чувства все по-близка до своята душевна нагласа. Едно от най-впечатляващите му изпълнения бе песента „Ден денувам“ по текст на Пейо Яворов. На китара му съпровождаше Милан Батор.

Минка Атанасова

С кръшни български хора и богата трапеза от традиционни ястия, приготвени от любезните домакини, и тази година сплотената българска общност в Острава отпразнува Бабинден. Специален гост на празника бе посланикът на България в Чехия, господин Йордан Първанов. Още при първото си посещение в града той не пропусна да заяви своята готовност за сътрудничество с най-голямата и задружна българска общност в Чехия.

„Тази година се отбелязват точно 100 години от установяването на дипломатическите отношения между България и Чехословакия. Трябва да помислим за съвместни събития и инициативи, да покажем България. За мен е чест да бъда сега сред вас“, каза г-н Първанов и изрази увереността си, че това е само началото на срещите, които тепърва предстоят. На празник, като на празник... За да бъде атмосферата наистина българска, ръководството на културно-просветната организация бе показало фолклорен ансамбъл „Пирин“ от град Бърно. Младите танцьори оживиха аудиторията със своите невероятни изпълнения. В богатия им репертоар присъстваха както ръченица, така и много автентични танци от всички краища на България. Движенията им бяха изпълнени с неподправения динамичен ритъм, който бе в пълен синхрон с пъстрите им народни носии, съчетаващи в

себе си богатата палитра на истинския български-дух. Танцьорите, които не за първи път са наши гости,

Фолклорен ансамбъл „Пирин“ танцува за остравските българи

Танцьори от „Пирин“ на сцената на Българския клуб в Острава

Абсолвентски концерт на Лиляна Дуланска

На 27 февруари 2020 г. в зала „Мартину“ на Музикалната академия в Прага се проведе абсолвентският концерт на талантилата цигуларка Лиляна Дуланска от класа на известния цигулков педагог проф. Индржих Паздера. Лиляна Дуланска е носител на награди в редица международни конкурси за млади цигулари като „Ярослав Коциан“, „Йозеф Музика“, „Аркети ин Моравия“ и др.; лауреат е и на Международния цигулков конкурс „Йозеф Мицка“ в Прага. Програмата на абсолвентския ѝ концерт беше изключително богата и включваше произведения от епохата на барока, класицизма, романтизма, както и съвременна българска и чешка музика. След лиричната и съзерцателна музика на Чаконата от Т. Витали в съпровод на Лукаш Дворжак (орган) следваше брилянтното изпълнение на Соната за цигулка и пиано в ми-бемол мажор от Моцарт и на Соната за цигулка и пиано от Леош Яначек, в съпровод на доц. Станислав Богуня.

Кулминацията в програмата беше безспорно изпълнението на Българска рапсодия „Вардар“ оп. 16 от Панчо Владигеров. В емблематичната творба на Владигеров Лиляна Дуланска успя най-добре да разгърне творческия си потенциал, да увлече публиката във вихъра на Владигеровата мелодика и искрящ темперамент, да плени слушателите с виртуозната си интерпретация. Несъмнен принос за силно въздействащата интерпретация на Рапсодия „Вардар“ имаше и майсторското и суверенно изпълнение на пианиста доц. Станислав Богуня.

На финала на концерта прозвуча известният Струнен квартет оп. 96 „Американски“ от А. Дворжак в изпълнение на Лиляна Дуланска и Радек Блахуш – цигулка, Шимон Трузка – виола и Петър Шпачек – виолончело.

На младата и талантилива цигуларка с българо-словашки произход Лиляна Дуланска желаем успешно дипломиране и много успехи на световните музикални сцени!

Мария Захариева

Лиляна Дуланска и доц. Станислав Богуня

Лиляна Дуланска и Радек Блахуш – цигулка, Шимон Трузка – виола и Петър Шпачек – виолончело

Снимка: личен архив на Лиляна Дуланска

Тържествена панихида в памет на загиналите за Освобождението на България

Посланик Първанов с пражкия архиепископ Михал и отец Константин Моравенов в православната църква „Св. св. Кирил и Методий“

На 3 март 2020 г. се навършиха 142 години от Освобождението на България от османско владичество. Дъждовното време в Прага не попречи на представители на българската общ-

ност, живеещи в чешката столица, да присъстват на тържествена панихида в памет на загиналите за Освобождението на България в православната църква „Св. св. Кирил и Методий“.

Тя беше организирана от Българското посолство в Прага и бе осъществена със съдействието на Негово Високопреосвещенство Михал, архиепископ на Прага и чешките земи. На църковния ритуал присъстваха посланикът на България в Чешката република Н. Пр. г-н Йордан Първанов и представители на българската общност в Прага. Панихидата беше отслужена от отец Константин Моравенов, който поздрави присъстващите с празника. В емоционално обръщение към своите сънародници той ги призова да помнят, че са преди всичко българи, които трябва да пазят жив спомена за българските опълченци, руските, румънските, полските, финландските войници, дали живота си за свободата на България. По стара българска традиция след помена беше раздадено варено жито, парче питка и червено вино.

Д-р Красимира Мархолева

Прием по случай националния празник на България

На 3 март 2020 г. в хотел „Интернационал“ в Прага се проведе традиционният прием по случай националния празник на България, организиран от извънредния и пълномощен посланик на Република България в Чешката република Йордан Първанов. Сред гостите бяха представители на Министерския съвет, на Министерството на външните работи, на администрацията на президента на Чехия, посланици и дипломати, православни духовници, представители на медиите и бизнеса, културни и академични дейци, както и представители на българската общност.

Официалната част на вечерта бе открита с химните на България и Чехия в изпълнение на Любомира Попова-Алабозова – сопран, Михаел Форщ – цигулка и Мартин Ржиха – пиано. Посланик Първанов говори за традиционно добрите българо-чешки отношения и отбеляза, че Чешката република е значим търговски

Посланик Йордан Първанов

партньор на България. Той се спря на юбилейната 100-годишнина от установяването на дипломатическите

отношения между Царство България и Чехословакия. Посланик Първанов подчерта и добрите перспективи в развитието на туризма между двете държави, акцентира върху значението на сътрудничеството в областта на образованието и науката. На добрите дипломатически отношения между България и Чехия се спря и заместник-министърът на външните работи Алеш Хмеларж. Той изрази надежда, че добрите двустранни отношения ще продължават да се развиват и в рамките на членството в Европейския съюз и НАТО. След официалната част гостите имаха възможност да чуят Рапсодия „Вардар“ от Панчо Владигеров в изпълнение на Лиляна Дуланска (цигулка) и доц. Станислав Богуня (пиано) и „Навара“ от Пабло Сарасате в изпълнение на цигуларите Антоние Ванкатова и Михаел Форщ и на пианиста Мартин Ржиха.

Мария Захариева

Накратко

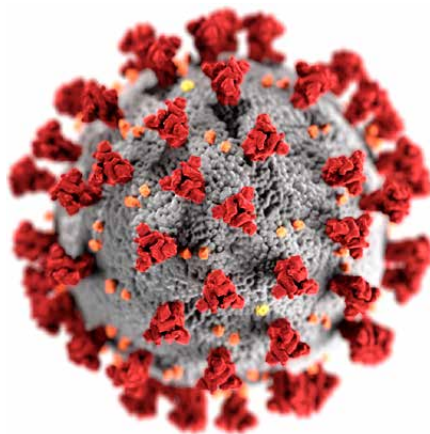
Чешката страна ще приеме за валидни изтеклите в периода 13 март 2020 г. - 31 октомври 2020 г. документи за самоличност на български граждани при завръщането им към Република България. 17 държави, с които България поддържа дипломатически отношения, са потвърдили, че в условията на пандемията от коронавируса ще признават и пропускат на излизане от територията им български граждани с изтекли лични документи за периода 13 март – 31 октомври 2020 г. Те са: Австрия, Великобритания, Гърция, Ирландия, Катар, Норвегия, Словакия, Турция, Франция, Хърватия, Чехия, Черна гора, Нидерландия, Полша, Грузия, Германия и Унгария. Други 7 държави към момента признават със специални условия изтекли български лични документи – Словения, Португалия, Черна гора, Босна и Херцеговина, както и Иран, Индонезия и Нигерия.

Сънародниците ни с изтекли лични документи, които се намират в държава, която не ги признава, могат да се завърнат в България с издаден от съответната ни консулска служба временен паспорт или да подадат заявление за подновяване, като предварително си запишат час в съответната ни консулска служба.

От 27 април 2020 г. ще бъдат разширени възможностите за влизане на граждани на ЕС (както граждани от Шенгенското пространство и от Обединеното кралство) в Чешката република. Ще бъде възможно влизането в страната и с цел извършване на икономическа дейност или за обучение. За целта чуждите граждани ще трябва да представят резултати от PCR тест според изискванията на МВР. Тестът трябва да е направен преди не повече от 4 дни от датата на влизане в страната. За лицата, които не постъпят под задължителната карантина при влизане в Чешката република, важи забрана за свободно придвижване на територията на страната за 2 седмици, с изключение на случаите

на неотложни пътувания.

Консулските служби на Република България постепенно ще възстановяват нормалната си работа и приемното време за граждани, следвайки постепенно облекчаване на противоепидемичните мерки в отделните държави. Ще се спазват

стриктно санитарно-епидемиологичните изисквания и изискванията за сигурност. С приоритет ще бъдат обслужвани гражданите с предварително записани, но впоследствие отменени часове..

Препоръки към българските граждани, загубили работа в Чехия заради коронавируса

Във връзка със запитвания на български граждани относно прекратени техни трудови договори в Чешката република, бихме искали да информираме, че поради предприетите мерки против разпространението на COVID-19 някои производства в Чешката република временно прекратяват работа. Трудовите договори в Чешката република се сключват в съответствие с чешкото трудово законодателство. Поради това чешкото законодателство е приложимо и в случаи на трудови спорове (като условия на труд, размер на заплащане и пр.) между работниците, от една страна, и работодателите и агенциите за наемане на работа, от друга. Чешкото трудово законодателство се прилага и в случаи на прекратяване на трудови договори в т.ч. и на съмнения за не-

правомерно тяхно прекратяване.

Република България не е въвела ограничения на държавните си граници по отношение на българските граждани.

Нашите сънародници могат да влязат на територията на България, откъдето и да идват, но под 14-дневна карантина по решение на Националния оперативен щаб за борба с коронавируса ще бъдат поставяни, тези, които се връщат от определените за рискови държави. При необходимост от съдействие българските граждани могат да се свържат със Ситуационния център на МВНР на следните денонощни телефони: +359 2 948 24 04; +359 2 971 38 56; 02 948 3052; 02 948 2552; 02 948 2085 и на имейл адрес crisis@mfa.bg

Чужденци, които са пребивавали на законно основание на чешка територия в момента на обявяването на извънредното положение в страната, могат да продължат престоя си за времето, през което то е в сила, без да е необходимо допълнително да уреждат въпросите около техния престой.

В случай, че те притежават виза за краткосрочен престой, срокът им се продължава автоматично, без да е необходимо да се свързват с чешките власти. В случай, че притежават виза или разрешение за дългосрочно пребиваване за срок по-дълъг от 90 дни, заявленията за продължаването на срока им те могат да подадат по пощата или електронно, но не и чрез лично посещение в службите на чешките власти. Повече информация е публикувана на следния интернет адрес: <https://www.mvcr.cz/mvcren/article/new-obligations-and-information-for-foreign-nationals-prevention-against-spread-of-covid-19.aspx>

Горещи линии за чужденци работят всеки ден от 08:00 ч. до 16:00 ч. на следните телефонни номера и адрес на електронна поща, както следва: +420 974 815 394, +420 974 815 395, +420 974 815 396, pobyty@mvcr.cz

Източник: МВНР

Моите весели кукленски години

Знае се, че с кукли и куклички си играят най-вече малките момиченца. Те им се радват, дават им имена, обличат ги, събличат ги, хранят ги, къпят ги, карат им се, наказват ги и какво ли още не. Случва се и момченца да се заиграят така, но на тях винаги се гледа с лошо око... С кукли си играят обаче и големите жени и мъже. Дори за това се сдобиват със специално образование от висш институт, в който се влиза с голям зор. Досещате се, че става дума за куклените актьори.

Кукленските приятели

Защо ли подхващам приказка за тях? Ами защото им го дължа. След повече от четвърт век най-неочаквано си дадох сметка, че съм имал изключителен късмет да попадна в техния уникален, забавен, весел свят и повече от десетина години той да ми носи радост и много смях. От края на седемдесетте до края на осемдесетте години на миналия век общувах с изключително приятни хора, с които се чувствах истински щастлив и полезен, уважаван и обичан. С годините на пребиваването си в Прага сякаш бях забравил за кукленските си приятели, но завръщането ни в Пловдив отново ме срещна с някои от тях (за съжаление, неколцина вече разиграват кукли там някъде на небето...) и както твърди клишето, срещите ни се превърнаха в истински празник. След комплиментите кой как добре изглежда за годините си, след „Дай да пийнем по едно!“ или „Елате ни на гости!“, „Не, вие ни елате!“, задължително следват „Помниш ли?“, „Спомняш ли си?“, а сетне смях, много смях. Да, помня, всичко си спомням и си давам сметка, че годините, в които превеждах куклени пиеси от чешки (дори сам написах една, за нея ще стане дума по-нататък) и общувах с режисьори, сценографи, актьори, сценични работници и всички интересни, колоритни личности, са едни от най-емоционалните ми години в Пловдив. И както обикновено става при мен, всичко това сякаш е било предопределено, неизбежно - за да ми донесе радост. Така трябва да е било, защото сега, като се замислих, ами че аз съм си играл с кукли още от съвсем малък,

още не ходех на училище. Израснах в гръцката махала на родното Поморие. На нашата и на съседните улици имаше много малко момчета на моята възраст, двама-трима. А момичета малко по-големи, малко по-малки - колкото щеш. Не, не съм си играл с техните кукли да ги люлея и

„Куклар“ - рисунка на художника Панайот Добрев - Понко, актьор в Държавен куклен театър - Пловдив

приспивам, как не! Обикновено ги биех и... бесех?! Ами да, детският садизъм е твърде често срещан. Моят се оказа не толкова жесток. Не им бодях очите, не им чупех ръцете, не им късах главите, само ги бесех на крушата или смокинята в нашия двор. А и тия мераци бързо ме напуснаха. Най-добре се чувствах, когато какичките ме канеха да играя таткото на техните кукли или пък да съм чичко доктор - на куклите и най-вече на майките ми. Харесваше ми да опознавам физиката на противоположния пол, без, естествено, да го съзнавам тогава. Но това докато тръгна на училище. Увлечен от книжките, цялото си свободно време посвещавах на тях. Други кукленски тръпки ме сподобиха по-късно, в края на прогимназията.

Къщичката на Баба Яга

Сега вече става дума за куклите, с които се разиграва театър. Не помня, не мога да си обясня откъде ми е дошло в главата да разигравам куклен театър в бащината си къща, нямам и спомен да бях гледал куклен театър в Поморие. Бащината ми къща беше уникална.

Много напомняше къщичката на Баба Яга, само дето не беше върху кокоши крака, а върху големи камъни по ъглите на двете ѝ стаи. Зестра на баба ми Крусталия, преместена от долния край на Анхиало на мястото, където пращядо ми Николаос Миконятис е имал къща, изгоряла по време на пожара през 1906 година при националистичните конфликти между гърци и български македонци. Представете си, пренесли са я с волска кола и са я монтирали върху споменатите камъни. Помня как чувах да топуркат под дюшемето котки и порове, как като заваляше дъждът, мама слагаше на някои места и в двете стаи леген и корита, защото от тавана капеше обилно вода. Та, на отворената врата на по-високата само с едно каменно стъпало стая, спалнята на родителите ни, опъвах бял чаршаф, заковавах го я с пирончета, я с кабърчета (за което, естествено, изядях поредния си пердах), събирах хлапетиите от махалата и им разигравах кукличките на братовчедка си. Трябва да съм бил я шести, я седми клас, когато в поморийския „Пионерски дом“ директорка на дома стана наша роднина, която впрегна всички нас, роднинските деца, да създадем куклен театър. Не помня каква точно е била пиеската, но помня, че аз бях Кумчо Вълчо, че се напъвах да говоря с дебел, груб глас и че обикаляхме селата от тогавашната поморийска околия да даваме представления из училищата.

Незабавими срещи с пловдивските кукловоди

И това мина и замина. За кукления театър съвсем забравих, не си спомням дори дали съм водил щерка ни на детски представления. Към него се върнах като „служебно лице“. В средата на седемдесетте години по настояване на жена ми Татяна напуснахме Поморие и се преместихме в Пловдив. С моята чешка филология нямах никакъв шанс да си намеря работа по специалността, затова и с помощта на приятели от студентските години станах „организационен работник“. Бях екскурзовод в Музея на революционното движение (имах и такъв!) на обекта „Братска могила“.

В западните покрайнини на Пловдив бяха построили такъв мемориален паметник, напомнящ славното минало на нашия народ - от Априлското въстание до участието ни във Втората световна война. И тъй като другарите от ОК на БКП редовно водеха чуждестранните си гости там, нямаше начин да не забележат качествата ми на талантлив пропагандатор. В резултат взеха да ме ангажират като преводач, когато имаха гости от Бърно, с който Пловдив е побратимен. Явно са виждали в мен и бъдещ „кадър“, без да подозират, че не съм член на БКП. Стана така, че Людмила Живкова измисли някакъв нов „обществено-държавен орган“ за управление на културата, в Пловдив в тогавашните четири района създадох „Районен съвет за култура“ и на мен предложиха да стана щатен заместник-председател на централния, тогава Втори район. Председателят бе почетна длъжност по предложение на РК на БКП, в нашия случай това бе оперният певец Михаил Чомаков. Не бяха минали и няколко месеца, откакто бях спечелил конкурс за преподавател по български език на чужденци във ВИХ-ВП, но там не се чувствах добре. Предложението ме съблзни и с ми-

сълта, че ще общувам с културните институти, сред които бе и издателството „Хр. Г. Данов“, а аз изгарях от желание да опитам да превеждам художествена литература. И още една изгода – можех най-после да получа жилище, тъй като живеехме под наем. Приех и явно така е трябвало да постъпя, защото очакванията ми се

изпълниха – получих държавен апартамент в новия тогава жилищен район „Тракия“, създадох си добри контакти с директора и редакторите в издателство „Хр. Г. Данов“ и успях да ги убедя да ми дадат книга за превод. Работата не ми тежеше, бързо си създадох контакти из всички пловдивски културни институти, за кратко време вече ме знаеше цялата пловдивска културна общественост.

Пловдивският куклен театър административно принадлежеше към района, чийто културтрегер се явях аз. Затова и получавях покани за премиерите им и веднъж взех, че отидох да видя за какво изкуство все пак става дума. Помня режисьорката Яна

Цанкова, голямо светило за времето си, а за пиеската помня само, че бе от Валери Петров – или „Копче за сън“, или „Зимна приказка“. Но не и „Пук“, за него ще стане дума малко по-късно. Бях шашнат. Не от това, което радваше децата, не от прекрасния текст, а от невероятните хрумвания на режисьорката. Пред очите ми оживяваха какви ли не предмети, превръщаха се в какво ли не и активно се включваха в действието зад паравана и пред паравана. За себе си открих неограничените възможности на кукления театър за развиване на фантазията, което води до силни емоционални усещания, а аз винаги съм имал нужда от тях като зрител. След това разтърсващо ме преживяване попаднах и на традиционното поливане на премиерата в клуба на театъра, където все още бях непознат номенклатурчик и почти мълчалив наблюдател. Наблюдавах как се забавляват артистите, как се радваха един на друг, изпитах чувството, че съм в компанията на весели момичета и момчета на някакъв пионерски лагер, с тази разлика, че не ни предла-

гаха филии с шипков мармалад и тахан халва, а се лееше алкохол и се дъвчеха сандвичи и мезета. Познавах само фамилията Сивинови – доайена, незабравимия Иван, отдавна поел пътя към отвъдното, но тогава легенда в българския куклен театър, очарователната му доста по-млада от него съпруга Ваня и дъщеря му Нина, напуснала ни, уви, твърде млада. Тогавя всички бяха пълни с енергия и излъчваха такова обаяние, на което не можех да устоя. С Иван и Ваня бяхме съседи по блок и аз ги поканих на гости. Дойдох, поставахме се с Татяна както ние си умеем, после те ни поканиха, последваха посещения и на други кукленци, живеещи в нашия комплекс „Тракия“. Като оставим настрана пиенето и трапезите, които бяха неизбежна част от нашите срещи, разнородните ни разговори, веселието, остроумието, смехът бяха най-красивото и незабавимо за мен преживяване. Давах си сметка защо толкова ми допадат кукларите – защото са по-различни от драматичните артисти, защото при тях не виждах суета, пози, конфликти, лицемерие. Дали защото се бяха посветили на децата, най-чистото в живота ни, или защото оставаха зад параван и не се нуждаеха от показ. Не знам, но съм сигурен, че с тях се чувствах прекрасно.

„Ах, този змей“

При една от сбирките ни у Сивинови стана дума за чешкия куклен театър, който сред съсловието се ползва с огромен авторитет и режисьорът, съвсем младият тогава Петър Пашов (светла му памет, и той си отиде преди някол-

Иван Сивинов в „Пук“ по Валери Петров, ДКТ – Пловдив, 1983-84 г.

ко години в разцвета на силите си и като творец, и като педагог в НАТФИЗ) подхвърли да взема да потърся някоя интересна чешка пиеска и да я преведа. Не помня вече как съм стигнал до „Habanek“ на Ива Пержинова, навярно чрез „Дилиа“, която пропагандираше чешката литература и драматургия.

Пиеската за скандално сбъркания змей, който е вегетарианец, естет и стихоплетец, страшно ме развесели, Пашата, както всички наричаха нашия съсед, също я хареса. Заглавието бе непреводимо и затова го замених с „Ах, този змей“. Моето хрумване пък провокира младия тогава композитор Петър Радевски и музиката му асоциираше с филма на Боб Фос „Ах, този джаз“.

Стана прекрасен, весел спектакъл. Театралното съсловие високо го оцени, последваха награди за режисьора и за Живка Донева, дъщерята на Доньо Донева, която играеше ролята на принцеса Каролинка и получи годишната награда за млада актриса. По традиция за поливането на премиерата в клуба бях спретнал пържен сафрид с чеснов сос и в пластмасови чинии го наслагах по масите. Всички високо го оцениха, а като питаха какво е това, отговарях „Опашка на змей по преводачески“ и с този си отговор спечелих симпатиите на мнозинството. Оттам нататък не минаваше премиера без нас с Татяна, трапезните ни срещи зачестиха, а кукленци станаха едни от най-предпочитаните ни приятели. Не минаваше премиера без нас! Не мога да забравя „Пук“ с нашите приятели Ваня и Иван Сивинови. Сигурно звучи почти абсурдно, но аз, тогава мъж в разцвета на силите си, в края на пиесата намок-

рих очи, толкова силно ми въздейства играта на моите приятели! Голям смях падна, когато на трапеза у тях си признах. Сивинов ме успокои, че е от възрастта и че ще става все по-зле – той вече се просълзявал на музикалната шапка на „Лека нощ, деца!“.

„Костенурки без къщурки“

Увлечението към кукления театър продължи с още мои преводи на чешки пиески, бяхме на премиера чак в Русе, а и в Стара Загора. Но най-забавното е, че сам написах куклена пиеса! Голям майтап! В края на осемдесетте често пътувах до София, бях член на управителния съвет на Съюза на преводачите и все имахме някакви заседания. За да минава по-бързо времето във влака, ми хрумна нещо да съчиня. Изхождах от многото прочетено, че твърде често авторите преобръщат познати сюжети или придават друг облик на разни познати герои. Така стигнах до мисълта да измъкна костенурките от къщурките им, само изникна и заглавието „Костенурки без къщурки“, а оттам нататък действието потече само. Накратко, две костенурки помагат на змия вълшебница да се измъкне от някакви коренища и тя изпълнява три техни желания. Първо да станат бързи, после да ги отърве от корубите им, а след като им се случват какви ли не перипетии, те стигат до извода, че трябва да си се завърнат в къщурките си и да са такива, каквито са си. Дадох я на Пашата да я прочете, той я хареса като текст, но си призна, че за него той е твърде бързив (че как иначе, нали аз съм го писал!) и откровено ми заяви,

че не му се ще да я поставя. Но пък ми даде прекрасна идея – да изпратя пиеската си на конкурсите за нова куклена драматургия, единия в Шумен, другия в Ямбол. Послушах го и в резултат получих награди и от двата конкурса – на единия втора, на другия трета. До Шумен не ми се ходеше, но в Ямбол бях на връчването на наградите. Грамотите почиват някъде из чекмеджетата ми.

И до там. Заминахме за Прага и забравих за кукленските си преживявания. Е, срещях се при завръщането си в Пловдив с някои от кукленците, напомняха ми, че не е лошо да потърся някоя интересна чешка кукленска пиеска. Опитвах, посетих редакцията на „Дилиа“, взех някакви пиески, но така и не се захванах с нови преводи. За интересна чешка пиеса ме помоли и композиторът Петър Радевски, с когото се видяхме след окончателното ни завръщане в България, искало му се да напише мюзикъл. Тогава се сетих за моите „Костенурки“, разказах му за тях, той се въодушеви и поиска да ги прочете. Въодушевляването му не спадна, сега търси контакти с директори на театри, за да ги убеди да включат пиесата в репертоара си. Инак имаме предвид и режисьор, и сценограф, та да видим. Ако имам късмет, големи емоции ме чакат! Искане ми се да приключя с куклите и кукларите, като ви предлагам за настроение финалната песничка на всички мои герои, която звучи много екологично и актуално:

Има за всички въздух в гората,
има за всички прохлада водата,
има за всички цветя сред полето,
има за всеки дом под небето!
Нека да пазим синьо небето,
нека да пазим плодно полето,
нека да пазим бистра водата,
нека да пазим зелена гората!
да ни има всички на този свят,
днес и навеки с нас да бъде богат!

Това е само текстът. Да видим ще напише ли музика по него моят приятел Радевски. Ако се стигне дотам, сигурно ще е приятна, мелодична, ще я запомня и като се видим, ще ви я изтананикам, обещавам!

Та така...

Васил Самоковлиев

Семинар „От глината към дизайна“

На 18-ти февруари в Българския културен институт в Прага се състоя семинарът „От глината към дизайна“ на Свилен Тодоров. Дизайнерът представи истории от живота и кариерата си. Той сподели пред българо-чешката публика как любовта към керамиката го е превърнала в дизайнер в големи рекламни корпорации.

Презентацията започна с кратко представяне на първите стъпки на Свилен Тодоров в изкуството. Като малък той прекарва ваканциите при семейството на леля си в предбалканското градче Троян. Тя е Анка Калчева, един от последните живи декоратори, владеещи старата техника на декориране на керамика ала прима. Любовта към керамиката отвежда Свилен в Средното художествено училище по приложни изкуства (СХУПИ) в град Троян, което по това време е едно от най-добрите училища на Балканите. След това е приет в специалност „Дизайн на порцелан и стъкло“ в Националната художествена академия в София. Най-впечатляващата част от историята на младия дизайнер продължава във времето след завършване на Художествената академия. През 2007 година страстта му към дизайна и най-вече към стъклото го отвежда в Чехия. Страната го привлича с традициите си в стъklarството. В чешката столица той продължава да се развива в сферата на модерното изкуство, рекламата и дизайна. Първата година, прекарана в Прага, работи в керамичното ателие на Любомир Иванов Бащата – човекът, който му помага и му дава възможност за развитие. С времето Свилен Тодоров достига до първата си работа като графичен дизайнер в една малка рекламна агенция. С годините и натрупания опит работата му е видяна и оценена от големи рекламни корпорации като Ogilvy и Publicis. В момента работи на позицията Head Of Art в рекламната агенция Publicis Groupe. Свилен Тодоров разкри дългогодишната си съвместна работа с Българския културен институт в Прага. Той е човекът, на когото е възложена

Свилен Тодоров

графичната и творческа работа по всички техни проекти. Най-значимата му дейност е свързана с Фестивала на българското кино в Прага. Разказа ни как създава всяка концепция от самото хрумване до крайния резултат. Интересна беше частта от презентацията, в която видяхме големи проекти, направени за клиенти като Tesco, както и проекти, свързани със социални теми. В края на семинара дизайнерът представи най-добрите творчески кампании от последните години и едни от най-високо оценените световни проекти, които по някакъв начин са повлияли на целия свят – за правата на жените, расизма, бързото хранене, туризма и др. Това са така

наречените в сферата на рекламата The Big Idea.

Страстта на Свилен към дизайна на стъкло през годините не го е напуснала. Той демонстрира на живо две от своите произведения. Това са две красиви бутилки, първата е символ на доверието и има уникална функция – при бутане тя винаги се изправя сама, а втората олицетворява сътворението.

Свилен Тодоров ни направи не само свидетели на творческия си път като част от „едно интересно пътуване с неочаквани спирки и вълнуващи моменти“, но и ни запозна отблизо със света на керамиката, стъklarството и рекламата.

Раиса Андонова-Щурм

Снимка: личен архив на Свилен Тодоров

Любовта към книгите се ражда вкъщи

Вал или Валентина Стоева можем да срещнем обикновено някъде, където има книги. От години работи за това децата да четат повече – тя е в основата и на проекта „Детски книги“, и на нещо толкова вълнуващо като „Бисерче вълшебно“. Точно конкурсът събужда апетита ми да поговорим. Впечатлява ме всъщност фактът, че на предпоследното му издание близо 12 хил. деца са гласували за своята любима книга. От известно време покрай самия конкурс се изграждат и детски читателски клубове. Смело ми хрумва, че може да си направим такъв и в Прага – и вече съм готов с въпросите за Вал.

Вал е избрана за Посланик на библиотеките, Рицар на книгите, пък и една от „40 до 40“ – проект за вдъхновяващи българи

Сигурно безброй пъти са те посрещали с репликата „Децата не четат!“ Какво отговаряш в такива случаи?

Децата четат, но имат нужда от достъп до интересни за тях книги. А този достъп зависи от нас, възрастните.

А какво смяташ за най-важния успех за времето, което си посветила на детското четене?

Най-важният успех е промяната в нагласите на възрастните спрямо детското четене. Преди време се смяташе, че любовта към книгите тръгва от училище и отговорността падаше върху плещите на учителя. Библиотеките пък бяха отбягвани и битуваше схващането, че са скучни места, в които няма смисъл да водиш детето си. Днес детското четене става все по-модерно, излизат все по-хубави издания. Младите родители се интересуват какво е най-добро за развитието на децата им, пренаталното четене и четенето от раждането навлизат като естествени

процеси в днешните семейства. Това е истински успех, защото ще доведе до реална промяна в средата. Разбира се, заслугата не е само моя или на колегите ми, но се радвам, че ние сме част от промяната.

Като си припомниш твоите детски книги, какво се е променило с годините – кое е различното днес?

Различно е предизвикателството пред процеса на четене. Когато бях малка, четенето беше част от игрите, от общуването с възрастните и с връстниците ми. Днес, в ерата на новите технологии, книгите са изправени пред сериозно предизвикателство – да се съревновават за вниманието на малки и големи. Проблемът е, че днес разполагаме с

„За децата винаги си нося вълшебната торба, пълна с хубави книги“, казва Вал

научна информация за трансформациите в мозъка и „пристрастяването“ към електронния екран, но въпреки това продължаваме да успокояваме малките деца с интерактивни игри, филмчета и песнички, пуснати през смартфон; после пък се сърдим, че тийнейджърите стоят непрестанно пред екраните. А четенето страда, защото е умение като всяко друго – за да ти е лесно, трябва да го практикуваш редовно. И именно това се е променило – днес голяма част от родителите смятат, че „детето няма време да чете, защото трябва да учи“.

Книгите уж са важни на думи, но на практика излиза друго. Именно това сякаш се е променило в годините.

„Бисерче вълшебно“ започна с около 2000 гласували деца – миналата година бяха шест пъти повече. Кое кара децата да се включват?

Зад тези резултати стои сериозната работа на вдъхновяващи учители и библиотекари – те използват новите книги, номинирани за наградата, като инструмент за общуване и връзка с децата. Мисля, че именно новите заглавия и възможността да споделят впечатленията си ги водят при нас отново и отново. Правото на мнение е важен стимул за децата, а ние имаме искреното желание да чуем именно техния глас.

Чехия е пълна с идеи в това отношение – тук се е родила Ношта на литературата, Андерсеновата нощ също, пък и идеи като Четящи баби и дядовци. Може ли да се каже, че отношението на големите към книгите определя и това четат ли малките?

Разбира се! Когато възрастните имат отношение към четенето, децата растат сред книги, четат им се, посещават библиотеки и имат домашна библиотека. Всичко това е важно – ако видиш книга за първи път в училище, едва ли ще се превърнеш в запален почитател на четенето.

Малко тъжен въпрос – какво не успя да преодолееш за тези години?

Всъщност няма нещо, което да не съм преодоляла. Когато срещна трудност, обикновено променям подхода, за да намеря решение. Отнема обаче много усилия, защото насърчаването на четенето при най-малките изисква много ресурси, а потенциалните дарители/спонсори

не виждат причина да инвестират в работна ръка, която ще им потрѣбва след 10-15 години. Затова се налага липсата на финансови средства да се компенсира със здрава работа по 12-13 часа дневно, всеки ден. Надявам се нещата да се променят в положителна посока и инициативи като тези, които развиваме с колегите ми, да намират финансиране по-лесно.

Да те хвърлим и в дълбоката вода – непрекъснато се спекулира, че един или друг автор отпада от учебниците. Но дали точно авторите от учебниците на децата могат да ги накарат да се влюбят в книгите?

Ако трябва да сме честни, влюбването в книгите не става в училище – то се случва в по-ранна възраст, когато родителят е чел на детето си редовно и е изградил у него усещане, че четенето е страхотно и вълнуващо преживяване. В този случай авторите от учебниците обикновено не са проблем и се харесват на учениците. Днешните деца често не са подготвени за авторите от учебниците. Постарите произведения разглеждат време, което е твърде отдалечено от тях, и тук се налага родителите да са на разположение, да четат съвместно с децата си, да ги въвеждат в света на класиците. Само тогава, когато възрастните са положили здрави основи, децата умеят да се наслаждават искрено на книгите и четенето.

Да си поговорим за книги... Кои са българските автори за деца, които сякаш нямат славата, която им се полага?

Това е дълга тема. Преди години съвременните български писатели за деца бяха доста пренебрегвани, но сега тенденциите се променят. Все пак ми се иска всички деца да познават Виктор Самуилов, Иван Цанев, Мая Дългъчева. Преди няколко години се запознах случайно с Райна Пенева – възрастна писателка от Варна, чието стихотворение „Ало, ало, слънчице!“ е известно на хиляди майки и деца като... песничка. А знаем, че рядко се замисляме кой е текстописецът.

„Бисерче вълшебно“ е голямата любов на Вал – конкурсът е уникален с това, че децата сами гласуват за любима книга

Хубаво е, че младите български автори умеят да си пробиват път и да са познати на деца и родители. Не трябва обаче да пренебрегваме и другите, които пишат чудесно, но са от поколение, свикнало да не се хвали с работата си.

Знаем, че експериментираш с книги и върху сина си... Кое е неговото откритие в последно време – нещо, за което тепърва ще се говори?

Синът ми Даниел вече е почти на 5 години, а четем от раждането. В актива си има стотици книги, прочетени на глас от мен, от баща му, от бабите. Той умеет да се наслаждава на всяка книга, която четем – съвременна, класическа, картинна, разделена на глави. Интересно е, че в личната му класация челните позиции са запазени за книги, познати на поколения деца преди него: „Роня, дъщерята на разбойника“, „Три повести за Карлсон“, „Емил от Лънеберя“ (Астрид Линдгрен), „Крокодилът Гена“ (Едуард Успенски) – тези са в челните позиции и дори използва цитати от тях. Мисля, че именно тези заглавия ще продължават да вълнуват децата, стига родителите да осъзнават колко е важно да се чете на глас от първия момент.

Представи си следната ситуация – попадаш в помещение с 30 деца, които са неуправляеми... Коя

книга ще отвориш, за да грабнеш интереса им?

Често попадам в помещения с по 30 и повече деца. Те винаги се вълнуват и са шумни, което си е в реда на нещата. Когато покажа вълшебната си торба, пълна с най-разнообразни книги, но задължително нови, красиви издания, любопитството надделява. След това избирам някое заглавие, обикновено картинна книга, за да я прочета лесно и да показвам илюстрациите, докато чета. Никога не приключваме срещата само с една прочетена книга.

Ако поискаме да си направим детски читателски клуб в Прага, какво ще ни посъветваш? И с кои книги да започнем?

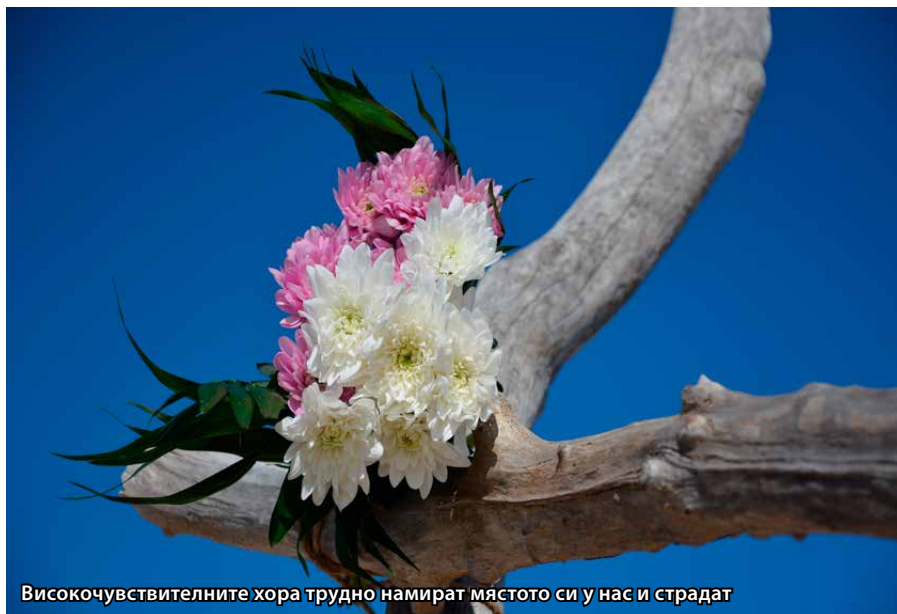
Целта на читателския клуб е да покаже на децата, че книгите са разнообразни, интересни и всеки може да открие своята любима книга. Най-лесно е да предложите на децата да разгледат заглавията, номинирани в Националната награда „Бисерче вълшебно“ – там има за всеки по нещо. Може да гласувате с коя книга да започнете клубните срещи, а може и да предложите всяко дете да избере по една и да я представи пред приятелите си. После децата показват сами какви да са следващите стъпки.

Благодаря от сърце.

Интервю на Красимир Проданов

Пролетна и други умори

Една от най-често повтаряните реплики в нашата България звучи тъжно... „Омръзна ми, всичко ми омръзна...”

Високочувствителните хора трудно намират мястото си у нас и страдат

Сигурно ви се е случвало – точно когато слънчицето започва да грее по-уверено, а дните примамват с дължината и светлината си, изведнъж сякаш ти падат батериите. Наглед нормални неща ти се струват направо непосилни, уморяваш се лесно, задъхваш се пред непосилната грамада ангажименти.

Свикнали сме да го наричаме *пролетна умора*, като с тези две думички описваме състоянието на понижена енергия, замаяност и умора.

Има много начини да я преборим – с почивка, повече време, прекарано на открито, разнообразна храна, в тон със сезона... Важни са например и течностите. Ако удвоим водата, която изпиваме, много бързо може да се окажем отново във форма.

На фона на нашето всекидневие обаче пролетната умора е малкото зло. Популярна е, но **душата ни всъщност е завладяна в последно време от по-друг тип умора**. Ако попитате в България човек на средна възраст, пък и над нея, може да я дефинира съвсем простиичко... Една от най-повтаряните реплики в нашата родина е: „Омръзна ми... Всичко ми омръзна!” Сякаш автоматично казвани думи, които обаче прикриват наистина съществуващ проблем.

Донякъде идва от рутината, в която се оказва човек с годините, но също така това е и омагьосаният кръг на съществуване, който предлага България.

„Омръзна ми...” може да има много измерения. Според статистика, цитирана и от *Дойче Веле*, всеки шести човек у нас страда от някаква форма на безпокойство или депресия. При това възрастовата граница постепенно пълзи надолу. Източникът за такъв тип разстройства според психолозите може да е биологически, но също психологически и социален.

С други думи, **много често нашето безпокойство се ражда или от ситуацията в страната, или от отношенията ни с другите**. Един от най-важните фактори за съществуването на тази изявяваща се тревожност е общото настроение, че нещата не вървят. Допълнително в това отношение въздействат и медиите – най-вече телевизиите, които имат твърде елементарен алгоритъм за печелене на аудитория и зрители, основаващ се именно на темите, предизвикващи някаква тревога. Страхът продава и маркетинговите магьосници го знаят много добре! Пример е и психозата, настанала с *коронавируса*, макар че тук говорим вече за добре изявено глобално явление.

Интересно е друго – от една страна, инвестираме в това децата ни да знаят много, да са добре възпитани и с чувство на отговорност към случващото се покрай тях. Самите ние сме възпитани така. Но **в България да живееш с широко отворено към света съзнание е проблем**. Защото веднага се натъкваш на препятствия, които могат да те доведат точно до цитираните състояния – *тревога, депресия, психически травми...*

Главната причина всичко това да се случва се крие в ниската ни самооценка, защото тя умножава стократ-

Ние сме тревожно, болно общество, казват психолози

но всеки източник на стрес. Дали поради политически или пък заради социални причини, но у нас буквално е модерно да се изтъкват грижите и неволите. Има една линия на безперспективност, която се следва много стриктно, когато включиш на пример телевизора за централната емисия новини.

Критичното послание впоследствие резонира и така се оказваме негов пленник. Има един особен парадокс, който се счита от българите, живеещи в самата България, за претенция – мнозина от избралите чужда страна за своя втора родина се оплакват от внезапно появило се безпокойство, щом се върнат за кратко в своята страна. **Всъщност фонът им влияе.** Ако сте от тях, изследвайте се

– дори записвайте в дневник какво чувствате. Така ще видите много ясно именно този феномен – феномен, който за жалост влияе негативно върху толкова много животи. *Умората, предизвикана от парадокса на безперспективността.* Разбира се, трудно е да се отговори на въпроса дали това е подплатено с аргументи усещане – пък и целта ни е по-друга. Главният въпрос е как да живеем, без да се чувстваме застрашени и... уморени. Отговор донякъде откриваме в споделеното от един американски психолог, *Джудит Орлоф*. Специалист в сферата на ненасилствената комуникация, тя изтъква няколко фактора, които в своето всекидневие пропускаме или омаловажаваме. **Един от тях е, че се претоварваме емоционално.** Очакванията ни, че всичко ще функционира нормално, се оказват нож с две остриета. Когато човек е идеалист, той вижда света точно като по книга. Но реалността е различна. В състояние на стрес – в каквото казахме, че живеят много от българите, първата чисто физическа реакция е да се затвориш. Просто така работи организъмът. Оттук и отчуждението, което често забелязваме и в най-формални отношения. Когато отсрещната страна пропусне да поздравя например... Тревогата я кара да вижда в нас враг. Оттук и състоянието на изолираност – усещането, че нещо не е наред, кара много хора да се изолират социално, а при нас и условията го налагат... Веднага един

Силните емоции, които владеят обществото, се пренасят и в нас самите

пример. Дори в пражкия квартал, в който живеем, е пълно с хора, които имат някакъв недъг или са на солидна възраст, но въпреки това са активни. Срещат се в магазина, разхождат се – да, куцукат понякога, но са избегнали изолацията. В който и да е софийски квартал това е сериозен повод за безпокойство, защото условия няма, тротоарите липсват или са заети от автомобили, средата е враждебна.

Всъщност думата ни бе за умората.

Силните емоции, които владеят общественото поле, се пренасят в самите нас – и в резултат ни уморяват. Интензивното налагане на проблемите кара мнозина да измислят свой начин да преодолеят стреса. Оттук се ражда да речем култът към забавленията. Начин да забравиш. Да живееш.

Обратно, високочувствителните хора страдат. Колкото и да е абсурдно, но те са като попивателна за негативните емоции на другите, които се оправят по-леко със съществуването. **Понеже са отворени към живота, лесно стават тяхна жертва.** Тревогата, която излъчва обществената перспектива, се отпечатва в тях. Така постепенно придобиват усещането, че на гърба си носят много повече, отколкото е нужно. В резултат емоционалните им състояния се задълбочават. „Ние сме тревожно, болно общество“, казва Владимир Сотиров, управител на Амбулаторията за психично здраве. Емоционалното прегаряне е след-

ващата степен – окончателното оплитане, а оттук вече ставаш част от статистиката, която цитирахме. Ставаш шестият, този с проблемите, бушонът, който изгаря в мелето от отрицателни новини, счупени плочки по тротоарите и безкрайни дебати за едно и също десетки години. Това е отрицателната картинка, по-лошата България.

А положителната е, че все пак всичко е в нашите ръце. Фонът, който ни кара да се чувстваме зле, е като театър на сенките. Нещо като декор, който обаче е способен да ни излъже, че е истински. Можем да го надмогнем, при това по нашия начин. Конкретните съвети ще са полезни, ако са индивидуални – затова по-скоро **нека споделим посоката.** А тя води към това да развием собствени защитни механизми. Точно като при пролетната умора. Сещам се как наскоро бяхме с приятели на нещо тривиално – на концерт. Но след него една от репликите, която си разменихме, се запечата в главата ми. „Такива неща те издигат“, беше коментирала Алена. Помагат ти да ти е добре.

Но това вече предполага и обществото у нас да е в съвсем друго състояние. Така и онова „Омръзна ми“ ще остане неизречено. Факторите да се случи нещо такова са много. Дали обаче онези, от които зависи, имат желание това да се случи?

Размисли за умората на Краси Проданов

Герои на новото време

*Trash Hero е пример как и в наше време могат да се правят хубави неща. Но има едно условие...
Да идват от сърцето!*

Традиционната обща снимка в края на всяко почистване

Чешката организация, колкото и странно да звучи, е създадена всъщност на Бали. Точно там за първи път ядрото на неформалната група се сблъскало с чумата на боклука. Може да ви звучи пресилено, но май си е точно така. Ненапразно преди коронавирусаът повсеместно да се настани в медиите, централна тема у нас беше именно боклукът. А Trash Hero имат простицък план как да се справим с него... Като не го правим.

Организацията действа простицко – набелязва си места, които са силно замърсени, най-вече в града, организира акция и ги почиства. Казват, че действа безотказно, защото там, където е чисто, много по-малко хора са склонни да изхвърлят и да цапат... И понеже направихме в тесен кръг опит за нещо подобно у нас, в София – напълно безуспешен, умирах от любопитство как действа схемата на Trash Hero в Чехия и по-конкретно, в Прага. Първоначално все нещо ми пречеше да се озова на тяхно събитие, но в крайна сметка съзрях в календара идеалното – мартенска неделя, при това на повече от удобно място, парка „Летна“. Като бонус пък се оказа, че самото събитие е

съвместно с групата Milky Chance, тъй като същия ден имала концерт в Прага, а самите музиканти обявили турнето си като „екологично“... И ето ме в уречения ден и час зад метронома – събрали са се трийсетина души (**после прочетох, че общо са се отзовали 59**), а домакините и организатори от Trash Hero обясняват правилата... Ще събираме поотделно стъкло, алуминиеви кутийки от напитки и пластмасови бутилки, останалото на едно място.

Взимам предложените ръкавици, пада ми се чувал за общ отпадък... и започваме.

Още под първия храст в „Летна“ ме чака богата находка за новобранец.

Две бутилки от водка, а до тях странно съоръжение, някаква прастара колба. Предавам бутилките на отговорника за стъклото, а докато измъквам непохватно колбата, успявам да я счупя. Но нали кипя от ентузиазъм, почиствам всичко и продължавам – опаковки от вафли, цигарени кутийки, капачки от бирени бутилки, целофанови опаковки... Тук някъде се появяват поуспалите се звезди от Milky Chance – редно е да кажа няколко думи и за тях... В немското дуо влизат Клеменс и Филип, големият им шанс е през 2013-а, когато парчето *Stolen Dance* се настанява на върха в класациите на много страни, включително и Чехия, като става популярно и в САЩ. И макар че друга песен не повтаря успеха му, определено са харесвани и обичани от поколението на 20-годишните, пък и тийнейджърите. **Сега са тръгнали на европейско турне, което минава под наслова „Да помогнем на планетата със стил“.** Всички мърчандайз-артикули, които се предлагат на феновете, са или био,

Девизът на „боклучените герои“ – обичаме Прага, почистваме Прага...

или с контролиран произход. Могат да се купят само на концерт на дуото, но не и по интернет. Включват се и в най-различни каузи в спирките по време на турнето. В Амстердам, Берлин, Мюнхен и Лайпциг например помолиха онези с билети за концертите им да донесат стари дрехи. Пак в Лайпциг популяризираха организация, която се бори да запази разнообразието на сортове картофи. В Цюрих, както и в Прага, се включиха в почистване... Честно казано, бях твърде улисан (и заврял) в моите храсталаци, та да видя дали Клеменс и Филип положили усилия като истински *trash heroes*, но ефектът от пиара им е налице – на почистването имаше момичета на по 15, двойки на по 25, пъстри групи приятели... и всички бяха приели посланието за по-чиста среда, разпространено от музикантите. По-интересна обаче ми е самата чешка организация. **Разполага с общо 18 регионални представителства**, като навсякъде се прави само едно... С блага дума и личен пример се почиства, че да няма в Чехия незаконни сметища или пък заринати в отпадъци зелени пространства. Самите хора от *Trash Hero* казват, че са отворени за всичко – и на практика човек може да организира сам почистване, а те да го подкрепят, канейки познати и непознати доброволци. Гордост на *Trash Hero* е жълтата фланелка на боклучения герой – получава я всеки, който се е

Събраните стъклени бутилки

включил в пет акции. Имат и знаме, а също и... бебе, което присъства централно на всяко почистване. Всъщност е на един от основателите, но е прекрасен символ... нали правим всичко това именно за тези след нас! Но да се върна на „Летна“ – сред ценните ми трофеи бързо се наредиха метална тръба, голяма дървена плоскост със странни отвори по нея, после още няколко стъклени бутилки – от водка, бехеровка и дори шампанско. **Чувалът ми натежаваше все повече, но пък мартенското слънце зареждаше с енергията си...** а също и неочакваните наход-

ки... сърчице от целофан под един от храстите и съвсем небожлучени прекрасни минзухари близо до друг. По традиция всяко почистване на *Trash Hero* завършва с разделяне на боклука – така беше и този път. **Оказа се, че дружно сме събрали общо 161 килограма отпадъци**, от тях около пет килограма пластмасови бутилки и 66 килограма стъкло... Хубаво е усещането, че си почистил всичко това, за да растат на негово място цветя и трева. Накрая *Milky Chance* даже попяха за радост на всички, които бяха дошли именно заради тях. И оставихме „Летна“ по-чиста. А героят може да си и ти!

Планирани почиствания на *Trash Hero*

По време на подготовката на броя организацията се готвеше да почисти **празквата Троя** на 15 март. Друга, още по-мощна акция, се планираше за началото на април – **за 4-и**, когато едновременно трябваше да бъдат почистени районите около **всички станции на „жълтата“ линия на празкото метро**. Доста преди това – на 11 март, чешкобудейовицкият клон на организацията искаше да почисти **Нове Врато** близо до околостръжното шосе.

Разказ за боклучените герои от Краси Проданов

Поляха ни и музикантите от *Milky Chance*

Светът е шарен и любов дебне отвсякъде

Първо да кажа, че наистина обичам пражката пъстрота – харесва ми това, че градът предлага много различни неща, стига да превключиш сетивата си и да си отворен към всичко... Пък и Прага притежава уменията винаги да изненадва!

Та пътувам си точно в един предп-ролетен ден в метрото, тръгнал съм за освежаваща порция йога след изморителните часове на работа, а погледът ми по-скоро блуждае. Затова и просто се отдръпвам малко, когато срещу мен седат две момичета, забивам очи в земята, но улавям с периферното зрение торбичката от плат на едното от тях... И понеже въкъси си имаме цяла колекция, се заглеждам в нейната, която е... с цветовете на дъгата. Хвърлям бегъл поглед – слабо русо момиче, спътничката ѝ е червенокоса и много държи да разкаже на един дъх всичко, което ѝ се е случило през деня. Русокоската я слуша с едва различима усмивка, а в следващия миг почти незабележимо докосва с ръка крака на приятелката

ябълка... а аз преодолявам желание-то си да ѝ я подам и просто отхапвам парче.

А вече в йога студиото се настанявам до стената – залата е малка и пълна, до мен има двойка на средна възраст, която явно е решила да преборва именно с йога излишните килограми. Само едно момче откъм прозореца е много по-младо и сякаш все не може да си намери място. Но всъщност го гледам заради клина – черен на големи червени цветя. Ставаме, лягаме, правим *котешки гръб*... и там някъде нещо откъм момчето проблясва, а като се вглеждам, съзирам червен маникюр, за който много дами могат да му завидят! Поразен съм от откритието си и трудно откъсвам поглед от младежа до края на практиката. А като свършваме, двойката до мен мило се усмихва – жената започва да разтрива врата на мъжа, просто една такава идилична картинка. Греховната любов ми е в ума и няколко вечери по-късно – тогава пък сме решили да изгледаме видеомаяпинга

Това извика в паметта ми и една друга случка – вече извън Прага, разхождахме се из Пилзен през лятото, когато изведнъж попаднахме на много полиция, а наоколо неколцина младежи, изглеждащи като от футболна агитка, намръщени, облечени в черно, очевидно подготвящи се за нещо... Зачудихме се и отминахме, а сигурно след час разбрахме какво всъщност се разиграва. Точно тогава попаднахме на шествие от тези, които наричаме *прайд фестивал* – пъстра и весела група от хора, които крачеха усмихнати по една от пилзенските улици. Честно казано, всичко по тях беше такова, сякаш празнуват живота, все едно го обичат от сърце. Интересно, но най-великите любовни истории, които познаваме, винаги са греховни. Като започнем от първата – между Адам и Ева. Или пък тази на Ромео и Жулиета. Факт е, че точно любовта е нещото, способно да скандализира обществото до невъзможност – от една страна, хората са изумени и възмутени, но от друга, с удоволствие искат да научат подробности за една или друга афера и отношения. А колкото и банално да звучи, любовта е за двама. Често гледам непохватния танц на гълъбите в парка и пак си го мисля... Макар че въпросът остава – може ли любовта да е греховна и едновременно с това чиста?

Моето лично прозрение – заради книгите, срещите, познанствата, филмите, се състои в това, че различен е онзи, който е способен да обича. Ярките индивидуалности винаги са нещото, което привлича и което вдъхновява. Един вид творческа енергия, която се изразява под всевъзможна форма – независимо дали я одобряваме, или не. Но е факт, че там, където енергията се движи свободно, без предразсъдъци, винаги намира отклик. Загледайте се в гълъбите – налудничави са, но в крайна сметка любовта им е споделена. Може би и при нас, хората е същото. А съществуваме, ние, пък и цялата природа, именно заради това – любовта превръща в *лудост*.

**За любовта с усмивка:
Краси Проданов**

Способните да обичат винаги са силни личности

си. Прави го нежно и някак елегантно... след малко повтаря и ръката вече остава там. После изскачам от влака, тръгвам към студиото, вадя от раницата червена ябълка и преди да я хапя, се втренчвам в нея, замисляйки се за смисъла на понятието *греховна любов*. Млада елегантна жена явно улавя погледа ми, защото и тя се втренчва в моята

на Карловия университет по случай стогодишнината от връщането на името му. Дразни ни, че две момчета запалват цигари току до нас, местим се нервно, но след малко пак се оказват залепени за гърбовете ни – пият бира, вадят отново цигари, палят ги, след което си разменят дълга страстна целувка. Очите им сияят, усмихват се, просто им е мило.

Лиляна Дуланска: Исках да стана цигуларка още от малка

Младата и талантлива цигуларка Лиляна Дуланска е родена в Братислава през 1998 г. в българо-словакско семейство. Учи цигулка в Братислава, Прага и Виена. Изнася концерти в Словакия, Чехия, България, Унгария и Австрия. Няколко дни след абсолвентския ѝ концерт разговарям с нея в Музикалната академия в Прага за любовта ѝ към цигулката, за всеотдайните ѝ родители и за вдъхновяващите срещи с известни виртуози.

Лили, кога решихте да станете цигуларка?

Реших да се занимавам професионално с музика, когато бях на осем години. Всъщност исках да стана цигуларка още от петгодишна възраст. За съжаление, в началото няхах късмет с преподавателите. В музикалната школа попаднах при един учител, с когото изобщо не се разбрахме. В моето семейство никой не е музикант и нямаше кой да ми помага. Аз се упражнявах вкъщи, но не знаех какво да правя. Тогава майка ми ми каза, че съм отлична ученичка, мога да се занимавам и с нещо друго и че не е задължително да свиря. Взе ми цигулката и я скри за една седмица, за да не се тормозя, че не ми върви свиренето. Аз обаче не бях на себе си, плачех и я молах да ми върне цигулката. Тогава тя започна да търси в интернет най-добрите преподаватели по цигулка в Братислава и попадна на Яна Спалова, която има много талантливи ученици, носители на награди от различни конкурси. След като г-жа Яна Спалова ме чу как свиря, каза, че съм музикална и че ще се заеме с мен. Започнах да се явявам на конкурси и да печеля награди.

Вие обаче напускате Братислава и идвате в Прага, за да учите при проф. Индржих Паздера. Как попаднахте в неговия клас?

Проф. Паздера организира ежегодно майсторски клас за млади цигулари в родния си град Жилина в Словакия. И аз заедно с моята преподавателка Яна Спалова отидох там. Той всяка година избира най-талантливия цигулар от курса и му дава възможност да свири в голяма зала с пиано или с оркестър. Имах щастието, че през 2011 г. избра мен и оттогава започнахме да работим заедно. Бях на 13 г., когато дойдох да уча цигулка в Пражката консерватория при проф. Паздера. Тогава семейството ми се премести заради мен в Прага.

Лиляна Дуланска

Дойдохме аз, майка ми и сестра ми, а баща ми пътуваше всяка седмица от Братислава до Прага. Моите родители са наистина невероятни. Сестра ми също се занимава с музика и свири много добре на пиано, но ѝ вървят и езиците. След като завърших средното си образование, ме приеха в Музикалната академия в Прага – също в класа на проф. Паздера. Сега завърших обучението си в Прага и получих образователна степен „бакалавър“. Същевременно следвам във Виена при проф. Елизабет Кропфич – тя е известна австрийска цигуларка. Първо бях на майсторски клас при нея, а миналата година и по линията на „Еразмус“. Тя ми предложи да се явя на приемни изпити и да се прехвърля във Виена. Конкуренцията беше много голяма, но аз успях да се класирам и се чувствам много добре там.

Какво Ви помага да се усъвършенствате в цигулковото изкуство?

Освен професорите, при които уча, ме вдъхновяват много и срещите със световноизвестни цигулари. Участва-

ла съм в майсторските класове на Захар Брон, Кристиан Тецлаф, Елизабет Кропфич, Мидори Гото, Хагай Шахан, Максим Венгеров, Стефан Камиларов, Минчо Минчев, Веско Ешкенази и др.

За цигуларите е от особено значение инструментът, на който свирят. На каква цигулка свирите?

Сега свиря на нов, много хубав инструмент, изработен специално за мен от известната лютиерска фамилия Пиларж от Храдец Кралове. Имам и стара цигулка от 1789 г., направена от Йоханес Михаел Вилер в къщата „При трите цигулки“ на ул. „Нерудова“ в Прага. Там са работили няколко известни пражки лютиери. Аз просто се влюбих в тази цигулка, след като преди това бях изпробвала десетки цигулки. Тя наистина е много добра, но е повече за камерна музика. Когато преди няколко години свирих в зала „България“ „Поема за цигулка и оркестър“ от Ернест Шосон, звукът ѝ беше прекрасен, но не достатъчно силен за такава голяма зала.

Вие сте носител на редица международни награди. Кои са те?

Лауреат съм на международния конкурс „Концертино – Прага“, както и на конкурсите „Младият Паганини“ в Полша и „Йозеф Мицка“ в Прага. Спечелих първо място на конкурсите „Аркети ин Моравия“ в Кромержиш и „Йозеф Музика“ в Нова Пака, второ място на конкурсите „Коциан“ в Усти над Орлицы, „Проф. Дихлер“ във Виена, „Нови европейски таланти“ в Ческе Будейовице и др.

Какви са бъдещите Ви планове?

Да имам колкото може повече концерти – солови и камерни. Но дори и да не продължа да уча в Прага, искам да се връщам и да концертирам тук.

Мария Захариева

Антон Новак – съзателят на Морската градина във Варна

160 г. от рождението и 75 г. от смъртта на чешкия паркостроител

Антонин Новак, известен в България като Антон Новак, посвещава по-голямата част от живота си на градините и парковете на морската столица. Зелената прелест на града се дължи до голяма степен на 37-те парка и градини, които той проектира с много усърдие и творческа фантазия. Неговото коронно дело безспорно е Морската градина на Варна. На нея той посвещава повече от четири десетилетия от живота си и я превръща в шедьовър на парковото изкуство и зелен оазис за жителите и гостите на града.

Антон Новак

Антонин Новак е роден в дом №24 в с. Винорж (днес квартал на Прага) на 7 декември 1860 г. в многодетното семейство на Ян и Людмила Новакови. Основното си образование получава във Винорж, а през 1886 г. завършва Земеделско-овощарския институт в Троя (днес квартал на Прага), където по-късно постъпва на работа. Талантливият паркостроител е изпратен да специализира в парковете на известните дворци „Шьонбрун“ и „Белведере“ във Виена. През 1891 г. е вече на служба в градските паркове на Пилзен, където не остава дълго. Една година по-късно Антонин Новак напуска Австро-Унгария.

В старата българска столица

По препоръка на чехите Карел Шкорпил (тогава гимназиален учител в Търново) и на ботаника Вацлав Стршибърни (учител в Земеделското училище в Садово) заминава за старата столица през 1892 г., където е назначен за „учител-градинар-декоратор“ при Търновската община (1892-1895). Младият паркостроител

има за задача „да създаде общински градини и разсадници за залесяване на стръмните и скалисти склонове около града във връзка със сватбата на цар Фердинанд“. В Търново той полага началото на Търновската градска градина, както и на Общинския разсадник. За „сполучливо изграждане на парка“ е награден от княз Фердинанд по време на сватбеното му посещение с княгиня Мария Луиза в старопрестолния град през 1893 г. Грамотата за награждаването на Антон Новак с „Народен орден за гражданска заслуга“, VI ст. от 24 май 1893 г. се съхранява в ДА – Варна. (За съжаление, създадената от него градска градина в Търново била унищожена през 60-те години, за да бъде построен Музикално-драматичният театър „Константин Кисимов“.) Младият чех се налага като един от първите известни паркостроители. През 1894 г. Карел Шкорпил, който се установява за постоянно във Варна, кани по молба на Общинския съвет своя сънародник да съдейства за формирането на паркове в града. Антон Новак приема поканата и свързва завинаги живота си с градините и парковете на Варна.

Но връзките му с Търново не прекъсват. През май 1935 г. Новак посещава отново старопрестолния град по повод тържественото откриване на „Паметника на падналите воители“ (известен като „Майка България“) и обелиска „Велчова завера“. Следващата година с помощта на Общината той прави залесяване на градината около паметника „Майка България“. „Осемнадесет вида храсти и тринадесет вида редки дървета правят парка уникален с изключително богатия си дендрологичен състав. Новак експериментира с индийското растение лагерстремия, което отглежда във Варненската морска градина и което

с успех отглежда при търновските атмосферни условия в парк „Майка България“, пише Катя Митова – Ганева в книгата си „Спомен за Търново“. Интересите на А. Новак били разностранни. Той, заедно с Карел Шкорпил и Ото Хорейши, е сред основателите на първото ловното дружество в България – търновския „Сокол“, а по-късно става член и на „Варненски Сокол“.

Варна се превръща в града на живота му

Пристигайки във Варна, Антон Новак се заема първо с устройването на Централната градска градина. Но пред него стои големият проект за изграждане и формиране на Приморската градина – най-известното му и любимо творение.

В края на 19. век на мястото на днешната Морска градина е имало кланица, сметище, гробище и голо поле. Първият вариант на „градска Морска градина за обществено ползване“ възниква през 1862 г. по инициатива на българските занаятчии и търговци при кметуването на Халил ефенди. Първоначално тя е зеленчукова градина (бахча), после са посадени и овощни дръвчета.

Идеята за възникването на градски паркове и създаването на приморски парк на европейско ниво е на заслужилия кмет на Варна и виден възрожденец Михаил Колони. По време на първото му кметуване мястото от Аквариума до централната част, където се е намирала бахчата, се разчиства. Обособени са 26 декара за Приморски парк и са засадени 130 дръвчета.

Веднага след като е назначен през март 1895 г. за „управител на градските градини“, Антон Новак започва работа по изравняването и почистването на бреговата ивица,

картографирането, облагородяването и озеленяването на района. Той използва изготвения от французина Анри Мартине общ план на градината до гробищата (днес - Пантеона), като прави някои промени. Всички варненски кметове подкрепят идеята за изграждане на Морска градина от европейски тип и предприемат редица стъпки за развитието на проекта. Кланцията и сметниците са премахнати, по-късно са преместени и гробищата; градината постепенно се разраства.

Оценявайки големия талант на Новак, княз Фердинанд настоява през 1896 г. чешкият паркостроител да бъде назначен за управител на парка в двореца Евксиноград, но кметът Янко Славчев успява да отклони искането на княза. По-късно е отхвърлено и предложението на Софийския градски общински съвет.

През 1898 г. се възлага на Новак да изготви план за неразработената част от градината. През януари следващата година Общинският съвет решава „да се поднови договорът още за три години поради голямата дейтелност, която е развил А. Новак за благосъстоянието на гр. Варна“.

През 1899 г. Новак е натоварен да направи план за необработената част от градината. Според него е „трябвало да се оставят около 30 декара до самата табия /т.е. укрепление/ за запасна градина, цветарници и овощна градина, да се оставят места за игрища, да се прокара канал за водата, а в останалата свободна част да се направи парк по английски

Поглед към Морската градина и Аквариума

стил, в който да се отмерят пътеки за разходки, както и да се залесят дървчетата.“

В периода 1901-1902 г. Общинският съвет взема решение за „разширяване на Приморската градина до Евксиноградското шосе (днешния детски път), за увеличаване на дърветата, за построяване на хубав павилион за музика, за определяне на място за тенис и за построяване на голямо казино“. През 1904-1905 г. е решено да се направи и цветарница (оранжерията е съществувала до 1957 г.) Тези и много други задачи стоят пред неуморимия чех. Площта на градината е вече 90 000 кв. м.

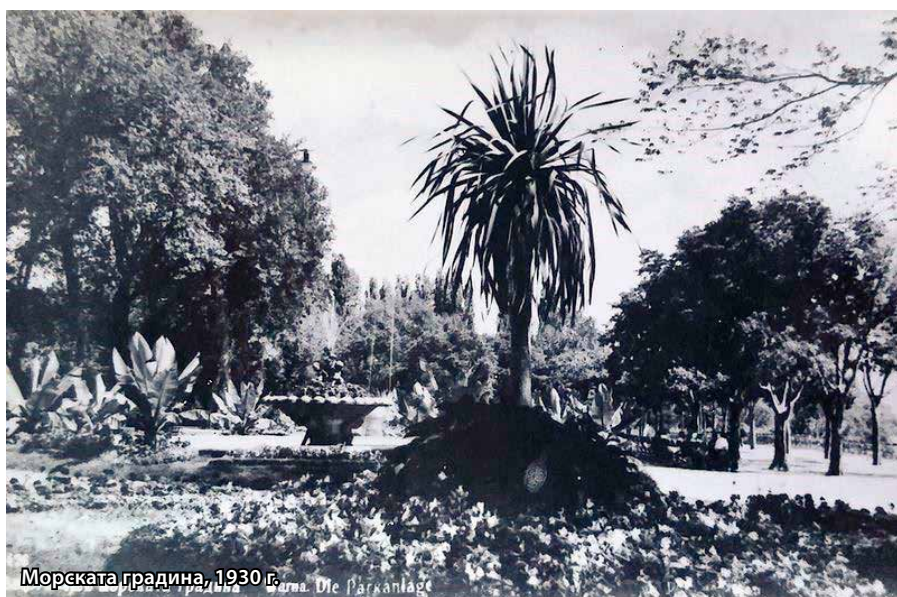
През май 1902 г. Варненският общински съвет взема решение „Вместо да се отпуща особено възнаграждение извън заплатите на Антон Новак... да му се построи една къщичка за

живеене в Морската градина според представената от техническото отделение скица, за която цел да се отпусне от общинската каса една сума не повече от 500 лева“. Къщата, разположена до днешния Алпинеум, е довършена през 1910 г. В нея семейство Новак живее до 1937 г. Днес тя тъне в разруха и роднините на Антон Новак предлагат да се превърне в музей.

През 1907 г. инж. Георги Бърнев разработва проект за Алеята на Възраждането, който е изпълнен от Антон Новак и Иван Стойчев. Те засаждат два реда копривка от Аладжа манастир и два реда брястове от Лонгоза. На чешкия ландшафтен архитект е възложено и управлението на лозовия разсадник и парка на детския санаториум до манастира „Св. Константин“.

Озеленяване и облагородяване на Морската градина във Варна

Антон Новак още в началото на дейността си във Варна прави подробни планове за озеленяването и оформянето на Приморската градина. Обраслият с тръни и бурени бряг постепенно „разцъфтява“ под сръчните ръце на Градинаря (както го наричат тогава варненци). Един от неговите верни помощници е известният учител и комита Георги Багажев (известен също като Бегажев и Багашев), който създава учебна градина. Първите засадени дървета в Морската градина са ясен и бряст от Камчийския Лонгоз. Те и днес се извисяват в парка. По това време не съществуват

Морската градина, 1930 г.

Антон Новак със съпругата си

разсадници и Новак създава първия разсадник в местността „Боровец“ (1897 г.), а по-късно – разсадници в местността „Пейнерджик“ и в самата градина. Сам облагородява множество шипкови храсти и ги превръща в красиви рози.

От Странджа е пренесен редкият вид джел, от Преславския Балкан – конският кестен и дивият рожков. От горите край Аладжа манастир е дървесният вид копривка, а липите са от местността „Джанавара“. Новак използва и дървесни видове от други части на страната – чинар, бор, ела, смърч и др.

По настояване на Градинаря „дървесната растителност в парка е обогатена и с чуждоземни екзотични видове, доставени от Цариград заедно с „чимово семе“. С керван от биволски каруци Новак пътува из Средиземноморието, за да донесе оттам редки и красиви дървесни видове и храсти, които успява да приспособи към местния климат. От Холандия са доставяни многократно семена и луковичи, от Италия, Франция и Германия е пренесен посадъчен материал от гигантска секвоя, кедр, кипарис, туя, лиственица, пауловния (М. Филипова, Д. Попов – „Растителното богатство на варненската Морска градина“). Антон Новак засажда в Морската градина и екзотичните дървета гинко билоба, каталпа, пауловния. Голяма част от дървесните видове са поръчани от него в периода 1925-1935 г. Повечето от тях и до днес красят Морската градина.

Поливането на растенията се извършва ръчно, като водата се пренася в бъчви с помощта на каруци. Едва след 1935 година по настояване на Антон Новак Общинският съвет отпуска средства за водоснабдяването на Приморската градина. За да има квалифицирани работници, които да му помагат в тежката работа по облагородяването на терена, той организира и води курсове по овощарство и градинарство. Създава също така овощни градини в околностите на Варна.

Постепенно Морската градина си спечелила славата на най-красивия парк на Балканите. Тя е един от трите изкуствени резервата за редки и защитени растения по българското Черноморие.

В ДА Варна е запазен архивът на Антон Новак - планове, чертежи, скици на Приморския парк, описание на видовете рози и на облагородените овощни дървета и растения в него, планове за реконструкция на варненски улици, шосета и села. В Историческия музей на Варна се съхраняват негови ордени, портрети и снимки.

Антон Новак и зелената архитектура на Варна

В продължение на 42 г. чешкият паркостроител е ръководител на градските паркове в града. Освен Морската градина, Антон Новак устройва и Градската градина, заема се с озеленяването около Катедралата, църквите „Св. Николай“ и

„Св. Петка“, озеленява и дворовете на арменското училище и Девическата гимназия. Негово дело са и градината на „Севастопол“, Ботевата градинка и Гробищния парк (където е погребан). Булевардите „Съборни“, „Сливница“, „Мария Лиуза“ и улиците „Македония“ и „Братя Миладинови“ озеленени от него.

През 1935 г. Антон Новак проектира парковете „Аспарухов вал“ (заедно с инж. Любин Димов) и „Владислав Варненчик“. Музейният парк „Владислав Варненчик“, който е с площ от около 30 декара, е залесен с уникална растителност - борове, кипариси, туи, лавроцеруси, пауловнии. За него Антон Новак е награден с полския сребърен кръст за заслуги. Той е носител и на орден „За гражданска заслуга“ V степен.

Нелек е личният живот на чешкия ландшафтен архитект. Първата му жена София и синът му Карел умират. Втората му жена е също чешкиня. Казва се Каролина и произхожда от Прага. Новак има четирима сина (Карел, Антон, Ярослав, Венцислав) и една дъщеря (Людмила). Внуците и правнуците му живеят във Варна. През 1934 г. Градинарят на Варна получава българско гражданство. Три години по-късно възникват спорове около работата му. През март 1937 г. той е уволнен и принуден да напусне къщата си в Морската градина. Останал без средства за препитание и без пенсия, той се обръща с писмо до председателя на Народното събрание:

Фамилен портрет на семейство Новак в Морската градина (в периода 1921 - 1930 г.), Музей за история на Варна

„Имах пълно доверие към българското общество и власти и се надявах, че след 45-годишното ми честно служене в полза на варненската община и държава все ще се намери толкова признателност и ще се намери начин да ми се отпусне една пенсия или възнаграждение като на други заслужили чужди поданици. Дойдох да положа всичките си знания и енергия в полза на България, която много обичам.“

Отпускат му пенсия едва след седем години. Прочутият паркостроител умира на 8.1.1945 г. във Варна. Погребан е в Централните варненски гробища.

И днес в Морската градина на Варна сякаш витае духът на нейния създател, вълшебникът от Винорж, посветил 42 г. от живота си на създаването на зелената архитектура на Варна. Падащите листи на гинко билобата и величествените сенки на дърветата в Морската градина, ароматът на мно-

Варна. Морската градина

Varna. Jardin de la mer.

гобройните акации по варненските улици, просторните алеи и множеството паркове в града напомнят за златните ръце на чешкия майстор,

оставил завинаги сърцето си в морската столица на България.

Мария Захариева

Снимка: архив на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна

В памет на Антон Новак

На 26 юни 1999 г. близо до Детския кът в Морската градина на мястото на паметника на Ленин е издигнат паметник на Антон Новак. Негов автор е скулпторът Пламен Братанов. Идеята да се постави в Морската градина паметен знак на Антон Новак – създателя на Приморския парк, е на семейство Владимир и Лиляна Станеви. Те се обръщат с писмо до кмета на града и припомнят, че през 1995 г. се навършват сто години от пристигането на Антон Новак, като изтъкват приноса му „за създаването на един от най-хубавите приморски паркове в България“.

През 2005 г. по случай 145 години от рождението и 60 години от смъртта на Антон Новак „Дружеството за българо-чешко и словашко приятелство“ открива документална изложба „Зелена Варна“.

На 25 август 2008 г. общинските съветници вземат решение площадът пред входа на Морската градина да носи неговото име. Тържественото откриване на възпоменателната плоча става на 23 май 2009 г. в присъствието на кметовете на Прага и

Варна. Тя е поставена по предложение на Съюза на специалистите по парково устройство – Варна, „за да бъде увековечена паметта на първия управител на Морската градина Антон Новак“.

През 2007 г. е издадена публикацията на доц. Константин Трошев „Антон Новак“, изд. „Славена“, Варна.

През юни 2007 г. в културния и образователен център в Прага – Винорж е открита изложба, посветена на Антонин Новак – създателя на Морската градина във Варна. Изложбата е осъществена от Дружеството за българо-чешко и словашко приятелство – Варна и лично от доц. Константин Трошев, председател на дружеството.

По случай 150-годишнината от рождението на Антон Новак Дружеството за българо-чешко и словашко приятелство експонира изложба с документи и снимки на Новак във Фестивалния комплекс.

По този повод е създаден и документалният филм „Зеленият вълшебник“ на РТВЦ – Варна, автор – Бистра Варнева, реж. – Августина Стефанова.

Снимки: Мария Захариева

Бъдеще, в което децата не спят

Описва го един чешки писател, който обича да създава нови светове – Мартин Вопенка

Мартин Вопенка ми се изпречи на пътя за първи път в една чешка книжарница. Много ги обичам, защото винаги са прекрасно осветени, просто греят. Та един лъч се беше протегнал тогава към „Библейски истории за невярващи деца“. Книгата точно беше излязла и се беше изкачила сред най-продаваните. Грабна ме и мен - първо с илюстрациите си, а после и със семплия, но въпреки това топъл изказ. Затова ме зарадва новината, че авторът ще представи лично у нас първата своя книга, преведена на български – „Спящият град“. После нещата така се оплетоха, че се наложи да прекарам почти цял ден с него. А присъствието му у нас беше важно поради няколко причини. Първата, разбира се, е удоволствието да го четат и нашите деца – за „Спящият град“ ще стане дума отделно. Но много по-съществено е другото... Като председател на **Съюза на чешките книжари и издатели**, Вопенка стои зад много важни събития, а също и кампании, които целят едно – книгата да е достъпна и да е в детските ръце. Та в това отношение споделеното от госта ни наистина се оказва безценно! Но нека я караме подред... Писателят е роден в едно леко не-

обичайно семейство и това сякаш се подписва и върху неговата съдба. До днес обича да подчертава, че е завършил ядрена физика под влиянието на баща си – **бившият министър на образованието, математик и философ Петър Вопенка**. Мартин обаче не отрича и друго – с годините постепенно вижда колко му помага този по-различен поглед към света. Нещо повече, квантовата физика се превръща в убежище за идеите, които разгръща в своите книги. А те са, най-общо казано, за възрастни и за деца. Сам Вопенка сподели, че когато се умори от писането за големите, посяга към детските сюжети. И че те го зареждат, защото винаги иска да извади на преден план детската душа. Много интересни са самите деца-герои в писанията на чешкия автор. Обикновено те следват една **линия на личностно израстване в книгите**. Сред добрите отзиви, които получава в Чехия, водещи са именно онези за прекрасно описаната детска психология. А това важи в пълна сила и за „Спящият град“ – книгата, чрез която се запознаваме сега с него и в България. В основата си Вопенка създава приключенски романи, които да увлекат малкия човек в процеса на четенето. Наред с това обаче за

писателя е важно героите му да имат възможност да правят избори – и именно чрез своите избори и да израстват.

Точно растежът, еволюцията са основни елементи в тези книги. Тук обаче наред с писателя вече прозира отпечатъкът и на добрия мениджър, ако щете също педагог... От работата си за популяризиране на четенето сред децата Вопенка знае това, че като цяло, **чешките родители държат децата им да четат**. „Ключовият момент - казва авторът на „Спящият град“, - настъпва някъде около 10-ата година. Тогава малкият човек изведнъж започва да следва линия на самостоятелност и се опитва да налага своите избори. Много е важно точно във възрастта от 10 нагоре детето да има възможност да избере хубава книга, която ще го заинтригува.“

Вопенка ориентира „Спящият град“ към публика **между 11 и 14 години**. Зад образите на главните герои всъщност прозират собствените му четири деца (две от тях осиновени). Начинът, по който пише, издава една много важна негова характеристика – **да вярва на децата**, да им поверява възможността да правят своите избори, дори понякога това да означава, че грешат. Именно това отношение на писателя сякаш скъсява дистанцията с читателите. Книгата е предназначена за деца и точно децата я разбират най-добре. Ненапразно авторът повтори на няколко пъти по време на софийското си турне, че ако за малките тя е приключение, за родителите им се превръща в хорър. В тази връзка даже му цитирах мнение, взето някъде от чешките форуми - объркана майка обясняваше там, че книгата е прекрасна, но поне засега не би дала децата ѝ да я прочетат. Вопенка искрено се разсмя – може би защото разпозна в това и собствените си притеснения на родител. Но точно тук всъщност стигаме до другия важен елемент за него като писател. Мартин Вопенка провокира с всеки ред, че да се замислим за

начина си на живот и за отношение-
то ни към природата. **Книгите му
зоват за един духовен катарзис,**
който да ни помогне да прогле-
днем за състоянието на планетата.
Всъщност, и отношенията помежду
ни страдат от същото... А една от
възможностите това да се промени
е децата да тръгнат по нов път.
Вопенка има отговор и как да стане
това. Тук вече се намесва обаче
дейността му в административен и
организационен план. В продълже-
ние на години, като председател на
Съюза на чешките книжари и изда-
тели, той преговаря на най-високо
политическо ниво, за да има Чехия
визия как децата да четат. **Един от
най-големите му успехи е пада-
нето на ДДС на 10% през 2015-а.**

Вече няколко години Вопенка е в
основата и на кампания, която се на-
рича „Книгата ти отива“. Тя пред-
лага и четения с известните чешки
писатели, но и практични занима-
ния, с които например учителите
да събудят интереса към книгите у
децата.

Именно затова определението *ви-
зионер* е добре дошло, когато става
дума за Мартин Вопенка. А „Спящият
град“ е нещо като майсторско показ-

„Спящият град“ е за детска публика, но приковава вниманието и на родителите

но за силата на идеите му. Просто
**това е роман, който дава на
децата възможност да разширят
по неочакван начин кръгозора
си.** И да започнат да задават важни
въпроси – и на родители и учители,
и на самите себе си.
Между другото, Вопенка се оказва
и много мил човек. Отговаряше с
удоволствие на въпросите... Накрая
успя да ме трогне, като извади от

чантата си онези „Библейски исто-
рии...“, които толкова ми бяха харе-
сали, и ми ги подари... Но вярвам,
че ще имам и друг път шанс да напи-
ша нещо за тях... когато излязат на
български изпод ръката може би на
преводача Анжелина Пенчева, която
сега ни предложи „Спящият град“.

**За срещата си с Мартин Вопенка
разказа Краси Проданов**

Думите на Мартин Вопенка излязоха пророчески

Проблемите на бранша да станат чуваеми за политиците, препоръча той

**Извънредното положение донесе
в нашата България достатъчно
хаос и несигурност** – много изда-
тели, пък и независими книжарни-
ци, бяха изправени пред съвсем
реалната опасност да преустановят
дейността си. Но все пак се появи
светлина в тунела... Покрай пре-
пирните как точно да бъдат ком-
пенсирани ресторантите или пък
хотелите изведнъж изгря и „звез-
дата“ на книгите. Предложението
за намаляване на ДДС за ресторан-
търския бизнес изведнъж се оказа
валидно и за книгите.

Изчисленията показват, че става
дума за около **12-13 млн. лв. го-
дишно**, които обаче са наистина
скъпоценни за бранша. Както казва
Манол Пейков от изд. „Жанет 45“,
„на приблизително същата цена
хората ще получават далеч по-

качествен продукт“. Но промяната
ще усетят всички, ангажирани с
книгата – от автор през редактор, та
до читател.

Предложението засега е **диферен-
цираната ставка от 9% да бъде
заложена от началото на следва-
щата година.** Според Асоциация
„Българска книга“, която разпрос-
трани специално писмо, „намаля-
ването на ДДС ще е от решаващо
значение за възстановяване на
сектора“. От организацията пишат
още, че е „похвално, че това ще е
първата стъпка, която да подпо-
мogne книгоиздателския бранш и
четенето в кризата“.

Любопитна е обаче аналогията със
случаящото се в Чехия в същото
време. Именно Мартин Вопенка и
неговият Съюз на чешките книжари
и издатели помолиха министъра

на финансите Алена Шилерова да
**освободи въобще от ДДС книгите
до края на 2021-а.** Сред аргумен-
тите е и този, че като резултат от
намалелите продажби ще скочи це-
ната на книгите. Именно отмяната
на ДДС може да помогне това да не
се случи. От чешката организация
изтъкват, че по този начин ще бъдат
съхранени и книготърговците, и
дистрибуторите, и издателите, а
ценна помощ ще получат и самите
автори.

Според прогнозите **през 2020-а в
чешките книжарници ще бъдат
купени с около 30% по-малко
книги.** Книжният пазар ще се свие с
около 3 млрд. крони. Вече се мисли
за малките издателства... Министъ-
рът на културата Лубомир Заоралек
предложи за тях спасителен пакет,
състоящ се от 20 млн. крони.

100 години дипломатически отношения между България и Чешката (бившата Чехословашка) република

16.12.1927 г.

Почетна стража в чест на българския посланик Борис Вазов, предшествваща официалната церемония по връчване на акредитивните му писма

История на българо-чешките връзки до 1918 г.

Началото на чешко-българските връзки датира от 19 в. Тъй като тогава чехите и българите са част от многонационални империи, тези отношения нямат официален характер и се развиват главно в сферата на културата. Най-голяма заслуга за това имат българските младежи, дошли на обучение в чешките земи през втората половина на века – Иван Шопов, Атанас Илиев, Васил Стоянов, Иван Драсов, бъдещите политици Стоян Данев, Васил Радославов и много други. Част от тях се сближават с редица чешки интелектуалци като Павел Шафарик, Божена Немцова, Вацлав Ханка, Ян Неруда, Йозеф Тоужимски, които от своя страна започват да проявяват научен интерес към българската история и култура. Друга част, сред които Васил Атанасов и Александър Теодоров-Балан, заедно със своите чешки колеги полагат основите на първото легално българо-чешко студентско дружество „Българска седянка“, което има голям принос в развитието на културните връзки между двата народа. След 1878 г. много чешки специалисти – юристи, архитекти, учители,

пристигат в България, за да помогнат за нейната модернизация. Сред тях срещаме имената на Константин Иречек (първия български министър на просветата), учителите Владислав Шак, Антонин Шоурек, Лудвиг Лукаш, Франтишек Сплитек, художниците Ян (Иван) Вацлав Мърквичка и Ярослав Вешин, Вацлав Добруски, братята Карел и Херменгилд Шкорпил – основоположниците на българската археология и много други. В София се оформя голяма чешка колония, която полага основите на дружество „Чех“ и „Славянска беседа“. Успехите на България и нейните съюзници срещу Османската империя по време на Първата балканска война (1912–1913) се посрещат с ентузиазъм от чешката общественост, която изпраща лекарска помощ и организира събирането на финансови средства в помощ на пострадали от войната. По време на Втората балканска война симпатиите на голяма част от чехите са на страната на сърбите. Само малка част, като чешкия кореспондент на „Народни листи“ Владимир Сис (1889–1958) и чешкия политик и професор в Карловия университет Томаш Гарик Масарик (1850–1937), взимат страната на българите. В разговори с

български политици и на публични лекции последният открито заявява, че населението на Македония е българско и, следователно, българските аспирации към тази област са напълно основателни. По думите му през 1914 г. самият той прави опити да посредничи между българи и сърби, но избухването на Първата световна война осуetyа намеренията му.

Установяване на официални българо-чехословашки дипломатически отношения

В края на световния конфликт България и новосъздадената Чехословашка република се оказват „от двете страни на барикадата“. Докато българите са в лагера на победените, чехите и словаците са официално признати за съюзници на Съглашението и са сред участниците на Парижката мирна конференция. Затова българските управляващи търсят начини да си осигурят дипломатическата подкрепа на Чехославация и на нейния новоизбран президент Т. Г. Масарик на предстоящата мирна конференция. В края на войната той се ползва с изключително висок авторитет не само в собствената си страна, но и в света. Основание за подобни надежди дава и обстоятелството, че независимо от критиките на Т. Г. Масарик срещу присъединяването на България към Централните сили, в края на войната той изразява надежда, че българските довоенни граници ще останат непроменени. Затова още през есента на 1918 и в началото на следващата година редица български политици и интелектуалци (Иван Евстратиев Гешов, Димитър Михалчев, Васил Атанасов, Александър Теодоров-Балан и др.) изпращат писма и меморандуми до чехословашкия президент с молба да се застъпи за българите на предстоящата мирна конференция.

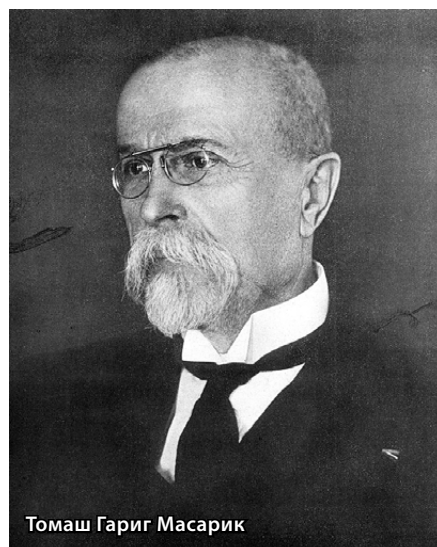
Въпреки мълчанието на Т. Г. Масарик, българите правят опити да установят с него пряк контакт. По инициатива на новосъздаденото дружество „Българо-чехословашка взаимност“ в края на 1918 г. за Прага

заминават българският литературовед Александър Балабанов и чешкият журналист Владимир Сис. Двамата успяват да се срещнат поотделно с чехословакия президент в края на януари 1919 г. Макар че Т. Г. Масарик изразява симпатии към българските искания, той отказва да се ангажира с конкретна помощ.

По време на разговора с Владимир Сис за пръв път се повдига въпросът за установяване на дипломатически отношения между двете страни и сключване на икономическо споразумение между тях. Тъй като между България и държавите победители все още не е подписан мирен договор, с Чехословакия се установяват неофициални дипломатически контакти. От запазените документи и мемоарна литература става ясно, че заслуга за това има самият чехословаки президент. По негово настояване на 4 май 1919 г. в качеството си на чехословаки правителствен „делегат“ в България пристига Рудолф Кюнцл-Изерски, който по време на войната служи като военен аташе в австро-унгарската легация в София. Чак на следващата година, през есента на 1920 г., дипломатическите отношения между България и Чехословакия придобиват официален характер. Р. Кюнцл-Изерски е назначен за дипломатически представител в София, а Стефан Баламезов – за български пълномощен министър в Прага. *Чехословакия се оказва първата държава, с която България установява дипломатически отношения след края на Първата световна война.*

Българо-чехословакките дипломатически отношения между двете световни войни

В междувоенния период двете държави имат напълно различни външнополитически приоритети. Чехословакия, Румъния и Кралството на сърби, хървати и словенци (от 1929 г. – Югославия) образуват т. нар. „Малко Съглашение“, чиято основна цел е да не допусне ревизия на мирните договори. Обратно, главна външнополитическа задача на България е да се опита да си върне отнетите територии след Първата световна война. Българските управляващи смятат, че първа стъпка към нейното осъществяване е преодоляването на международната изолация и „затоплянето“ на отношенията с Белград. За тази цел правителството в София се опитва да си осигури посредничеството на Чехословакия и на нейния президент Т. Г. Масарик. Основание за подобни надежди дава обстоятелството, че *двете държави никога не са воювали една срещу друга, нито е имало териториални спорове между тях.* Особено активни в провеждането на подобна политика са премиерът Александър Стамболийски и българските дипломати в Прага (Стефан Баламезов и Спас Дупаринов), които използват срещите си с президента Масарик и контактите си с един от тогавашните чехословаки премиери, влиятелния политик и лидер на Аграрната партия Антонин Швехла, за да получат подкрепата на чехословаккото правителство не само за изглаждане на отношенията с Белград, но и за решаване на тракийския

Томаш Гариг Масарик

въпрос в полза на България – получаване на излаз на Бяло море. Още през първите години след световната война става ясно, че българските управляващи надценяват много възможностите на чехословаккото правителство и президента Масарик за посредничество. В своята политика спрямо България Чехословакия се съобразява с позицията на своите две съюзнички – Румъния и Кралството на сърби, хървати и словенци. По време на разговорите си с Александър Стамболийски и български дипломати Т. Г. Масарик е съдържан и не поема никакви обещания, а в интервю за един берлински вестник заявява, че никой в Европа няма да воюва заради „500 000 македонци“. Подобна позиция заема и външният министър Едвард Бенеш – той заявява, че неговото правителство няма да се меси „в българските работи“ и не крие скептицизма си относно изгледите за „затопляне“ на отношенията между България и нейната западна съседка. Освен това той препоръчва на българските управляващи да забравят за Македония, чието население, според него, рано или късно ще се асимилира. Чехословакия гледа на България преди всичко като на важен външнотърговски партньор. Затова сътрудничеството между двете държави протича главно в сферата на икономиката. Показателно е, че още през 1920 г. между двете страни е подписана икономическа спогодба. Държавният преврат на 9 юни 1923 г., който сваля от власт законното правителство на Александър Стамбо-

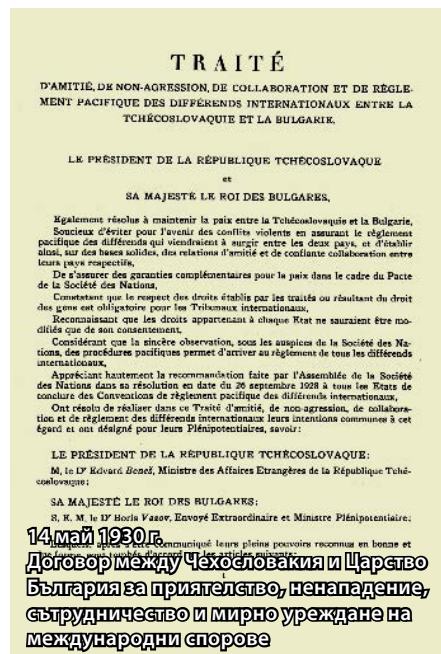
6 февруари 1924 г.
Българският пълномощен министър Димитър Михалчев отива на официалната церемония по връчване на акредитивните си писма

лийски, влошава отношенията между България и Чехословакия. Управляващите в Прага отначало имат известни опасения, че кабинетът на Александър Цанков няма да спазва стриктно клаузите на мирния договор, особено по отношение на Вардарска Македония. Критичната позиция на Прага се изразява и чрез предоставяне на политическо убежище на избягалите от България земеделци, които известно време получават и финансова подкрепа от чехословашката аграрна партия. С мълчаливото съгласие на правителството в Прага на 22 юни с. г. се създава Задгранично представителство на БЗНС, оглавявано от бившия пълномощен министър в чехословашката столица *Райко Даскалов*.

Българските посланици Димитър Михалчев и Борис Вазов използват както личните си контакти с президента Масарик, така и средствата на „културната дипломация“. С цел да спечели доверието на Чехословакия, българското правителство назначава *проф. Димитър Михалчев* за пълномощен министър в Прага. Изборът е удачен заради десетгодишното му познатство с президента Масарик, прераснало впоследствие в приятелство. Мисията на Димитър Михалчев – да изгради положителен имидж на България в Чехословакия, на пръв поглед изглежда невъзможна, особено след убийството на Райко Даскалов през август 1923 г. За постигане на своята цел Димитър

Михалчев, а след това и неговият приемник Борис Вазов, използват както личните си контакти с президента Масарик, така и средствата на „културната дипломация“. Те активно се включват в събития от културния, обществен и политически живот на двете страни, за да подобрят имиджа на България и да убедят правителството в Прага, че страната им ще спазва стриктно клаузите на мирния договор. Българските дипломати в Прага си сътрудничат с организациите „Българо-чехословашка взаимност“, „Чехословашко-българска взаимност“ и пражкото студентско дружество „Българска седанка“. Голям принос в културното сътрудничество между двете държави през 20-те и 30-те години имат чехословашките пълномощни министри в София Бохдан Павлу, Вацлав Рейхолец и Прокоп Макса, чешкият журналист Владимир Сис, художниците Ян Мърквичка и Алфонс Муха, български интелектуалци и общественици. В края на 20-те години контактите между двете държави стават по-интензивни, заслуга за което има и българският цар Борис III. За това „говорят“ посещенията му в Чехословакия през 1929 г. и срещата му с Т. Г. Масарик, както и кореспонденцията между двамата в периода 1929-1932. По това време даже се обсъжда възможността чехословашкият президент да посети България, но поради влошеното му здравословно състояние подобна визита не се реализира.

През 1930 г. между двете държави е подписан договор за арбитраж. До неговата ратификация не се стига поради оказания натиск на Белград. През втората половина на 30-те години отношенията между двете държави вече не са толкова интензивни. България все по-тясно се обвързва с нацистка Германия, докато основна грижа на Чехословакия е да парира опитите на Хитлер да присъедини населената с немци Судетска област. Както е известно, през есента на 1938 г. в резултат на засиления френски и британски натиск върху чехословашкото правителство, то е принудено да отстъпи Судетите. Официалната позиция на българските управляващи не се различава от тази на Великите сили. В края на септември с. г. в разговор с Хитлер българският цар Борис III „препоръчва в интерес на мира“ Чехословакия да удовлетвори териториалните претенции на германците. Българското правителство подкрепя Мюнхенското споразумение, защото в него вижда възможност за евентуална ревизия и на мирния договор с България от 1919 г., чрез която България да си върне загубените територии след Първата световна война. Същевременно българските управляващи заемат по-гъвкава позиция пред чехословашкият пълномощен министър в София Прокоп Макса, изразявайки пред него загрижеността си за бъдещето на славянските държави и европейския мир.

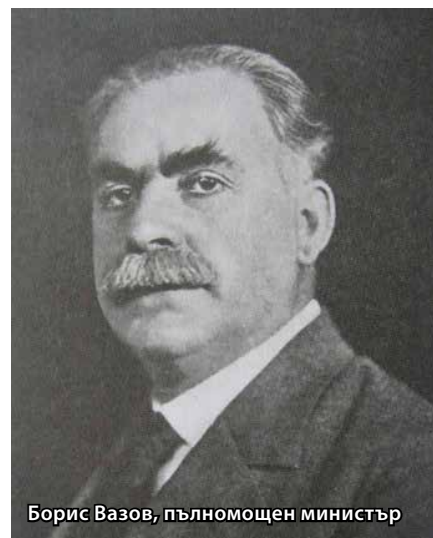

Стефан Баламезов, chargé d'affaires

Посланик Райко Даскалов,
убит в Прага на 23.8.1923 г.

Борис Вазов, пълномощен министър

Макар в българския печат да се обявяват публикации, които оценяват положително Мюнхенското споразумение в смисъл, че решава един териториален въпрос на етнически принцип, като цяло голяма част от българската общественост симпатизира на Чехословакия, особено след окупирането ѝ от нацистка Германия през март 1939 г. *След установяването на Протектората чехословашката легация в София е закрыта, а българската в Прага е трансформирана в консулство.* През август с. г. България признава Словашката република и даже изявява желание да установи с нея дипломатически отношения.

Периодът на Втората световна война

По време на Втората световна война

българските управляващи не поддържат връзки с чехословашкото емигрантско правителство в Лондон начело с Едвард Бенеш. На 16 декември 1941 г. в официална прокламация последното заявява, че се намира в състояние на война с всички държави, които воюват със СССР и неговите западни съюзници. Формално погледнато, към тази категория държави се причислява и България, тъй като броени дни преди това тя обявява война на САЩ и Великобритания. Същевременно по време на Втората световна война голяма част от българите, живеещи или учещи в чешките земи, се включват в борбата против немските окупатори. Около 200 българи участват в Словашкото и Пражкото въстание през 1945 г. и десетки от тях загиват.

Българо-чехословашките отношения по време на Студената война

Дипломатическите отношения между България и Чехословакия след Втората световна война са възстановени през октомври 1945 г. В началото на следващата година за български пълномощен министър в Прага е назначен Стефан Симов, а в София пристига писателят и дипломат Франтишек Кубка в качеството си на пълномощен министър на Чехословашката република. Следвоенните отношения между България и Чехословакия се развиват в рамките на т. нар. Източен блок от социалистически държави, в който водеща роля има Съветският съюз. Ключови фигури в подписването на поредицата българо-чехословаш-

ки договори за сътрудничество в различните сфери на обществения и политически живот са комунистическите лидери на двете държави в първите следвоенни години – Георги Димитров и Клемент Готвалд. И двамата се познават отпреди Втората световна война, а след нейния край се ползват с голяма популярност в своите страни. Наричани са „неуморни и заслужили дейци на световното антифашистко и комунистическо движение.“ Първата публична проява на тяхното следвоенно сътрудничество е пристигането на българска правителствена делегация в Чехословакия, водена от Г. Димитров, през април 1948 г. В резултат на неколкодневните разговори между българските и чехословашките представители на 23 април 1948 г. в Чернинския дворец е подписан „Договор за приятелство, сътрудничество и взаимопомощ между Чехословашката република и Народна Република България“. В договора се заявява, че двете страни ще си сътрудничат в икономическата и политическата сфера, ще работят съвместно „за укрепване на мира“. Предвижда се и оказване на военна помощ в случай на нападение от страна на Западна Германия. Решава се, че чехословашкото и българското правителство ще повишат дипломатическите си представителства в посолства. Това двустранно сътрудничество е допълнително „подплатено“ със създаване на Съвета за икономическа взаимопомощ (СИВ) през 1949 г. и Организацията на Варшавския договор (1955 г.). Българо-чехосло-

От българска страна договърът е подписан от Борис Вазов, пълномощен министър на Царство България

вашките културни връзки се развиват въз основа на подписания още през лятото на 1947 г. в София договор за културно сътрудничество.

Събитията в Чехословакия от пролетта на 1968 г., останали в историята като „Прахката пролет“, слагат край на безконфликтните отношения между двете държави. Както е известно, през втората половина на 60-те години в Чехословакия под ръководството на тогавашния директор на Икономическия институт към ЧАН проф. Ота Шик започват да се разработват стратегии за прокарване на икономически реформи, предвиждащи въвеждането на пазарна икономика. Едновременно с това се издига и необходимостта от смяна на висшето партийно и държавно ръководство. В резултат на разгорялата се вътрешнопартийна борба между консерватори и реформатори в началото на 1968 г. на януарския пленум на ЦК на ЧКП Антонин Новотни е освободен от поста първи секретар и на негово място е избран Александър Дубчек. Президент на Чехословакия става ген. Лудвиг Свобода.

Както в други подобни случаи, тези събития в Чехословакия не са отминати без внимание от страна на другите социалистически държави, включително и от България. Според наскоро разсекретените архивни документи на Държавна сигурност българските управляващи следят отблизо вътрешнополитическите събития в Прага още от начало-

Рудолф Кинцл-Изерски, първият чехословашки пълномощен министър

то на 1967 г. В докладите си агентите на ДС съобщават за ширещите се антисъветски настроения сред чешката интелигенция, убеждението, че страната трябва да обвърже икономиката си със Западна Европа. В докладните си българското посолство съобщава, че българските студенти в Прага подкрепят реформните процеси в страната и открито заявяват, че подобни реформи трябва да бъдат прокарани и в България.

Макар че в началото на 1968 г. Т. Живков изпраща поздравителна телеграма на новоизбрания първи секретар на ЧКП Александър Дубчек, през март с. г. той споделя пред съветския ръководител Леонид Брежнев безпокойствието си от ставащото в Чехословакия. Т. Живков не скрива опасенията си, че протичащите там

Прокоп Макса, пълномощен министър

процеси, които той окачествява като „контрареволуция“, могат да имат заразителен ефект върху останалите социалистически държави. В разговор пред останалите членове на ръководството на БКП той поставя под съмнение лидерските качества на Александър Дубчек. Въпреки критичното си отношение към реформите в Чехословакия, българските управляващи все още се въздържат от официални коментари в този дух поради предстоящото посещение на българска делегация начело с Тодор Живков в Прага през април с цел подновяване на договора от 1948 г. Събитията в Чехословакия се обсъждат и от държавите членки на Варшавския договор на поредица от срещи в Дрезден, Москва и Варшава в периода от март до август 1968 г. На тях най-радикална позиция заема Тодор Живков. Именно той пръв издига идеята за военна интервенция в Чехословакия, която е официално одобрена на срещата в Москва през август.

Както е известно, в ранните часове на 21 август 1968 г. войските на петте държави членки на Варшавския договор (СССР, НРБ, ГДР, Полша и Унгария) навлизат на територията на Чехословакия. Естествено, българският печат приветства започналата военна интервенция, която се представя като оказване на „интернационална помощ“ на „братския чехословашки народ“ срещу „контрареволуционните сили“ в страната. Много българи не одобряват агресията, но малко са тези, които си позволяват да го изразят публично. Само трима български

Представители на Чехословашкия клуб „ТГМ“ с чешкия пълномощен министър Бохдан Павлу в средата, до него – Иван Мърквичка, 1923 г.

Снимки: архив

студенти – Едуард Генов, Валентин Радев и Александър Димитров, имат куража да издигнат глас на протест. За своята смела постъпка те плащат скъпа цена – изключени са от университета и са осъдени на различни срокове затвор. През ноември 2018 г. в сградата на чешкия Сенат тримата бяха удостоени (двама от тях посмъртно) от Института за изследване на тоталитаризма с наградата за свобода, демокрация и човешки права. Посещението на генералния секретар на ЧКП Густав Хусак (от 1975 г. чехословашки президент) в България през 1969 г. бележи началото

на нормализирането на българо-чехословашките отношения. Срещите между него и Т. Живков през 1975 г., 1979 г. и 1982 г. в София и Прага са съпътствани от сключване на двустранни спогодби, предвиждащи сътрудничество в научно-техническата и икономическата сфера. Въпреки това, в периода на „нормализацията“ за редица чехи и словаки България си спечелва прозвището „най-верен сателит“ и „послушно оръдие“ на СССР. Годината 1989 слага край на тоталитарния режим, установяване на демократично управление и пазарна икономика и в двете държави.

Техните външнополитически приоритети изцяло се променят, а през 1993 г. Чехословакия се разделя на две държави. От 1.1.1993 г. България установява с новосъздадената Чешка република дипломатически отношения на равнище посолства. Днес между Чешката република и България има тясно сътрудничество във всички сфери на обществения живот, този път в качеството им на членки на НАТО и Европейския съюз.

Д-р Красимира Мархалева,
по материали от НБКМ
и Клементинум

Ръководители на представителствата на България в Чехословакия и Чешката република

Стефан Гаврилов Баламезов (1883-1960) – chargé d'affaires 12.10.1920
Спас Иванов Дупаринов (1892-1923) – chargé d'affaires 11.04.1922
Райко Иванов Даскалов (1886-1923) – пълномощен министър 23.05.1923
Димитър Георгиев Михалчев (1880-1967) – chargé d'affaires 5.07.1923, пълномощен министър – 6.02.1924
Борис Минчов Вазов (1873-1957) – пълномощен министър 16.12.1927
Панчо Василев Дорев (1878-1938) – пълномощен министър 29.09.1932
Дечко Донков Караджов (1889-1977) – пълномощен министър 30.04.1935
Иван Владимиров Попов (1890-1944) – пълномощен министър 24.04.1936
Петър Нейков (1879-1968) – пълномощен министър 20.02.1937
Никола Марков Балабанов (1886-

1971) – пълномощен министър 28.04.1938
Стефан Петков Симов (1899-?) – пълномощен министър 7.02.1946
Ненчо Ненов Николаев (1900-1975?) – посланик 28.07.1948
Димитър Ганев Върбанов (1898-1964) – посланик 24.10.1952
Милко Янев Тарабанов (1905-1979) – посланик 17.03.1954
Стоян Димитров Караджов (1905-1994) – посланик 19.06.1956
Геро Бойчев Грозев (1921-1986) – посланик 5.03.1960
Стайко Николов Неделчев (1913-?) – посланик 26.09.1963
Владимир Иванов Виденов (1922-1993) – посланик 23.04.1969
Атанас Петров Димитров (1914-1995) – посланик 15.11.1971
Георги Филипов Владиков (1926-1999) – посланик 8.07.1976

Христо Никифоров Шанов (1919-2006) – посланик 17.08.1977
Живко Янев Попов (1930) – посланик 16.10.1979
Петър Христов Данаилов (1926-2015) – посланик 29.12.1981
Христо Симеонов Петков (1920-?) посланик 5.11.1986
Тончо Иванов Чакъров (1932) – посланик 16.03.1988
Боян Димитров Ничев (1930-1997) – посланик 1991-1993, 1993-1996
Огнян Крумов Гърков (1948) – посланик 1996
Мартин Любенов Томов (1950) – посланик 1999
Здравко Василев Попов (1952) – посланик 30.05.2006
Лъчезар Йорданов Петков (1949) – посланик 2013-2018
Йордан Първанов Първанов (1975) – посланик 2019

Ръководители на представителствата на Чехословакия / Чехия в България

Рудолф Кинцл-Изерски – специален делегат – 4. 02. 1919
Рудолф Кинцл-Изерски – пълномощен министър – 27. 09. 1920
Бохдан Павлу – пълномощен министър – 29. 07. 1922
Вацлав Рейхолец – пълномощен министър – 16. 11. 1928
Прокоп Макса – пълномощен министър – 17. 03. 1931
Франтишек Кубка – пълномощен министър – 27. 04. 1946
Ладислав Шимович – посланик – 16. 10. 1948
Карел Хануш – посланик –

29. 12. 1951
Франтишек Пишек – посланик – 25. 08. 1955
Индържих Гриша-Спурни – посланик – 22. 01. 1958
Индържих Весели – посланик – 17. 01. 1962
Йозеф Халуца – посланик – 29. 08. 1962
Павол Мейлинг – посланик – 7. 06. 1968
Вацлав Давид – посланик – 11. 02. 1969
Михал Худик – посланик – 12. 10. 1971
Бохуслав Вечержа – посланик –

28. 12. 1976
Ярослав Хейна – посланик – 7. 03. 1978
Вацлав Яноушек – посланик – 14. 10. 1985
Франтишек Барбирек – посланик – 12. 09. 1990, отстранен от длъжност 5. 3. 1992
Петър Поспихал – посланик – 1993
Ондржей Хавлин – посланик – 1998
Петър Докладал – посланик – 2001
Мартин Клепетко – посланик – 2006
Павел Вацек – посланик – 2011
Душан Щраух – посланик – 2014
Лукаш Кауцки – посланик – 2019

Десетки българи загиват за освобождението на Прага през 1945 г.

Във военното гробище в „Олшани“ в Прага е издигнат мемориал, посветен на българите, загинали по време на Пражкото въстание 1945 г

През май 2020 г. се навършват 75 г. от избухването на Пражкото въстание. Според изследвания на Военния исторически институт от 5 до 9 май 1945 г. за свободата на днешната чешка столица дават живота си около 2898 граждани. Сред загиналите са и много чужденци. Освен военни от Руската освободителна армия на ген. Власов (така наречените власовци) и от Червената армия във въстанието загиват българи, белгийци, британци, поляци, италианци, французи, един холандец, двама новозеландци, югославяни и др.

Малко известен е фактът, че редица българи участват във въстанието рамо до рамо с чешките въстаници - изграждат барикади, взривяват мостове, укривали нелегални и оръжие. Повечето от тях са градинари и земеделски работници, но също така и студенти, лекари, инженери. Загиналите българи по време на Пражкото въстание през 1945 г. са цивилни граждани, сред тях има 16, 17 и 18-годишни момчета и две жени. След въстанието Пражкия комитет на Националния фронт назначава комисия начело с инж. Никола Панев, която да установи имената на българите, дали живота си за свободата на Прага. Точният им брой обаче не е установен.

В чешката столица има няколко паметника, на които фигурират имена на убитите по време на Пражкото

въстание българи.

Във **военното гробище в „Олшани“** е издигнат мемориал, посветен на нашите загинали сънародници. На него под българския герб е гравирани Ботевият стих „Този, който падне в бой за свобода, той не умира“. Следва надпис на чешки: „Чест и слава на българските герои, паднали за нашата свобода“. Композицията включва и скулптурна фигура на скърбяща жена. Вдясно от нея са разположени паметни плочи с имената на 24 от загиналите по време на Пражкото въстание българи.

Паметникът е издигнат по всяка вероятност през 50-те години. По сведения на тогавашния посланик д-р Ненчо Николаев на 12 септември 1948 г. е извършено „тържествено пренасяне в пражките Олшански гробища на костите на 22 българи“. По-късно там са издигнати още две паметни плочи.

В **Прага-Хухле** близо до гробището, разположено преди Хухленската гора, има общ гроб, в който са погребани 25 души, убити от нацистите. Трима от загиналите са българи. Първоначално гробът е бил обозначен само с дървен кръст. През 1950 г. е монтирана мраморна плоча с имената на жертвите и бронзова ръка, издигната в клетвен жест.

Озверени немски войници застрелват четирима българи в зеленчуковата градина на Георги Караиванов,

намираща се на ул. „К Ришанце“ в **Прага-Кърч**. Сред тях е 16-годишният Димитър. Немците изгарят жива майка му Мария Караиванова. Имената на зверски убитите наши сънародници са изписани наред с тези на други загинали цивилни граждани на една от мемориалните плочи в памет на жертвите на Втората световна война. Тя се намира на ъгъла на улиците „Антала Сташка“ и „На Стържи“. Български градинари и земеделски работници загиват също така по време на кървавата разправа в гимназията „**На Пражачце**“ (Прага 3), където немските войници от Пети батальон убиват жестоко въстаници и цивилни граждани – чехи и българи. От идентифицираните 44 тела е установено, че шест са на български градинари, които имали зеленчукови градини в околността.

На 7 май 1945 г. пред **стрелбището в Кобилиси** (Прага 8) есесовците разстрелват трима мъже. Сред тях е и българинът Стоян Суwandжиев. (На чешки името му е неправилно изписано като Stojan Savanžel.) Погребани са под гробищната стена на гробището в Кобилиси. В памет на убитите от немците в периода 1941-1945 г. е издигнат голям паметник през 70-те години на миналия век. Има и мемориални плочи с имената на разстреляните.

На барикадите **при моста на река Бироунка и в Лаховице** също има загинали българи – разстреляни или разкъсани от вражеска бомба. Паметник на загиналите в Пражкото въстание от 1945 г. наши сънародници има и в България. Той се намира в центъра на село Долна Студена, Русенско и е издигнат в памет на убитите, които са родом от с. Долна Студена.

Общият брой на загиналите за свободата на Прага български граждани, чиито имена са гравирани на военните паметници в чешката столица или фигурират в списъците на убитите по време на Пражкото въстание, е 28. Има сведения и за други загинали, но не са известни точните им имена. Поклон пред паметта им!

Мария Захариева

Българи, загинали по време на Пражкото въстание през май 1945 г.

Аврам Добрев Герджиков –
6.9.1904, с. Никюп, Великотърновско
– 7 (8).5.1945 г., Мала Хухле.

Велико Ангелов Дочев

Роден на 17.3.1912 г. в Долна Студена, Русенско.
Градинар в Чехословакия. Участник в Пражкото въстание. Разстрелян на 7.5. 1945 г. в Мала Хухле.

Георги Георгиев Боцев (Бочев?)

Роден на 27 февруари (ноември) 1908 г. (1888 г.) в с. Церовец, Русенско. От 1929 г. е градинарски работник в Чехословакия. Участник в Пражкото въстание. Загива на 6 (7) май 1945 г. в Прага – Жижков, гимназия „На Пражачце“.

Георги Петров Черкезов

Роден на 20 юли 1925 г. в с. Бистринци. Градинарства в Чехословакия. Участва в Пражкото въстание. Ранен е, попада в плен и е разстрелян на 7 май 1945 г. в Прага-Жижков, гимназия „На Пражачце“.

Гриню Игнатов Николов

Роден на 15 март 1929 г. в с. Долна Студена, Русенско. Градинар в Чехословакия. Участник в Пражкото въстание. Разстрелян на 6 май 1945 г. в Мала Хухле.

Димитър Георгиев Караиванов

Роден на 7.11.1928 г. в с. Драганово, Великотърновско. Разстрелян на 7.5.1945 г. в Прага-Кърч. Името му е изписано на паметната плоча на ул. „Антала Сташка“.

Драган Недев Ковачев

Иван Николов Ангелов

Роден на 4 август 1902 г. в с. Долна Студена, Русенско. Градинар в Чехословакия. Участва в подготовката на Пражкото въстание, арестуван е и е разстрелян на 6 май 1945 г.

Илия Климентов Попов

Роден на 6 юни 1926 г. в с. Пиперково, Русенско. Работи като градинар в Чехословакия. Участник в Пражкото въстание. Загива на 5 май 1945 г. във Велка Хухле. На чешки е изписан и като Иван Попов, загинал на 7 май 1945 г. Името му фигурира на надгробната плоча в Лаховице.

Илия Любенов Танев

Роден на 5.9. (10.) 1926 г. в с. Ценово, Русенско. Работи като градинар в

Чехословакия. Участва в Пражкото въстание. Убит е на 6 май 1945 г. в Прага-Жижков, гимназия „На Пражачце“.

Илия Лебенов (Любенов?)

Роден на 13.9.1920 г. Убит на 7.5.1945 г. Гражданин на Велка Хухле. Погребан в общ гроб с още 25 въстаници до гробището в Хухелската гора.

Илия Пугачев

Роден на 13.3.1914 г. Убит на 7.5.1945 г. във Велка Хухле. Чин – старшина. Погребан в общ гроб с още 25 въстаници. Името му е грешно изписано на чешки на паметната плоча в Хухле (Iřin Pugečev).

Костадин Атанасов Петров

Роден е на 28.10.1920 г. в с. Сливовица, Великотърновско. Избягал е от нацисткото обкръжение и се укрива в дома на Георги Караиванов в Прага-Кърч. Убит на 7.5.1945 г. Името му е изписано на паметната плоча на ул. „Антала Сташка“.

Костадин Димитров Акиванов

Роден е на 9.10.1928 г. в с. Драганово, Великотърновско. Избягал е от нацисткото обкръжение и се укрива в дома на Георги Караиванов в Прага-Кърч, където е разстрелян на 7.5.1945 г.

Крум Дамьянов Леонов

Роден на 2.6. (5.4.) 1927 г. в с. Долна Студена, Русенско. Градинар в Чехословакия. Участва в Пражкото въстание. Разстрелян е на 6 май 1945 г. в Мала Хухле.

Инж. Къньо Петров Кънев

Роден на 1.4.1918 г. в Перушица. Загинал на 7. 5.1945 г. до Радио Прага.

Д-р Любен Пантелеев Дорчев

Роден е на 19.10.1919, Сърнбол. Загинал на 7.5.1945 г. Имал е гроб в Православния ареал на гробището в „Олшани“.

Марин Вангелов Димитров

– роден 3.9.1920 г. в с. Крушолок, Търговишко. Убит на 9.5.1945 г. във Велка Хухле.

Марин Ангелов

– убит от нацистите. Погребан в общ гроб заедно с 25 граждани до гробището в Хухленската гора.

Мария Георгиева Караиванова

Родена на 3.10.1910 г. в с. Драганово, Великотърновско. Тя вижда разстреляна на 17-годишния си син и други българи. Озверените нацисти я завиват в рогозка, поливат я с бензин и я запалват жива на 7.5.1945 г. в Прага-Кърч. Името ѝ е изписано на паметната плоча на ул. „Антала Сташка“.

Нако Боцев Наков

Роден на 20.7.1913 г. в с. Церовец. От 1929 г. е градинар в Чехословакия. Участник в Пражкото въстание. Загива на 6 (7).5.1945 г. в Прага-Жижков, гимназия „На Пражачце“. На чешки език е неправилно изписан като Рочев вместо Боцев.

Никола Киров Чеснаров

1.4.1929 г., Калтинец, Великотърновско – 6.5.1945 г., Мала Хухле

Петър Кръстев Петров

Роден на 20.2.1920 г. в с. Пет кладенци, Русенско. Работи като градинар в Чехословакия. Участва в Пражкото въстание, пленен е и е разстрелян на 7.(9) 5. 1945 г. в Прага-Жижков, гимназия „На Пражачце“.

Стоян Николов Суванджиев

Роден е през 1906 г. в с. Драганово, Великотърновско. Имал бордей в Кобилиси. Заловен в квартал „Кобилиси“ и разстрелян на 7.5.1945 г.

Стоян Радев Ангелов

Роден на 11.4.1929 г. в с. Бистренци, Русенско. Градинар е в Чехословакия. Участва в Пражкото въстание. Загива на 7 май 1945 г. в боя на барикадите на трамвайното депо в квартал „Панкрац“.

Трифон Трифонов Иванов-Терентиев

Роден е на 22.12.1925 г. в с. Нова Върбовка, Великотърновско 1945 г., Прага. Разкъсан е от вражеска бомба между Радотин и Лаховице.

Христо Йорданов Недев

Роден на 27.3.1893 г. в с. Нова Върбовка, Великотърновско. Избягал от нацисткото обкръжение, той се укрива в дома на Георги Караиванов в Кърч. Разстрелян на 7.5.1945 г. Името му е изписано на паметната плоча на ул. „Антала Сташка“.

Алетмия Хохолер – загинала на 7.5.1945 г.

Слънчева храна

Всеки човек има своите граници

Да ги осъзнаваме означава, че в отношенията ни има разбирателство. Обратно, преминаването през тях често е съпроводено от конфликти. Когато се чувстваме наранени от някого, колкото и да ни е близък, се е случило именно това... Съзнателно или не, но другият е преминал нашите собствени граници. Отказал е да се съобрази с потребностите ни и моментното състояние. Точно заради това е важно да сме учтиви, но и любещи един към друг. Ако искаме хубави отношения, спазването на границите е важно. Така отсрещната страна показва, че ни уважава. А ние отвърщаме с най-логичното нещо. Собственото ни доверие.

Умението да изключваме е жизнено необходимо

Представте си например денонощно да ни заливат само тревожни новини – както и става много пъти... В нас всичко се свива и просто ни се струва невъзможно да продължим нататък! Умението да изключваме касае както медиите и социалните мрежи, така и цялата среда, в която сме. Все едно сме на морския бряг и изведнъж оставаме сами – ние и вълните... А е жизненоважно да обръщаме гръб на всичко, защото така запазваме собственото си равновесие. В противен случай неминуемо се превръщаме в актьори в нечий филм. Но за да сме свързани с живота, се иска

друго... И то е да сме себе си.

За да се промени милионен град, са нужни 100 души

Ако тези 100 души се настройат на вълна вътрешен мир, веднага ще го усетим в пространството покрай нас! Така се проявява всъщност Законът на резонанса. Основното му правило е, че светът винаги ни показва онова, което е в нас. Ако живеем в радост, ще ни се случи нещо радостно. Или пък ако обичаме цветята – тогава непрекъснато ще виждаме разцъфнали. Именно натрупването на 100 души с изяви добродетели може да промени средата според един радетел на промяната на име Пиер Франк. Излиза, че ако сме усмихнати (макар и под маската), това слага своя отпечатък на света. За добро.

Отдаването редуваме с приемане

Невъзможно е непрекъснато да сме посветени на другите. Защото човек лесно се изчерпва. Тогава се случва и друго... Превръщаме се в жертва

на мнимите приятели, на фалшивите наши доброжелатели. Те уж ни мислят доброто, а става и още нещо... Да даваш е най-благородното нещо на света. Но душата, пък и сърцето също се нуждаят от своята храна. За едни от нас това е прегръдката на скъп човек. За други – да постоят на слънце. Така си възвръщаме баланса. Изпълваме се със сили. Когато искаме да даряваме, е нужно да си спомним, че също имаме потребности. Защото иначе попадаме в улица без изход. А мисията ни тук на Земята е простица... Да обичаме, но и да бъдем обичани!

Акацията успокоява и ласкае

Край нея все едно някой ни говори

с хубави думи. Изведнъж ни става приятно и се усмихваме.

Факт е, че акацията е нежната принцеса на пролетта. Има прекрасни цветове и ухае фино. Но интересно е как реагираме самите ние... На първо място, край акация се успокояваме. Изведнъж главата ни се изпълва с хубави мисли. Затова и можем да кажем, че е дърво на оптимистите. Съответно, чувстваме се и някак отморени. Невидимо ни е прегърнала акацията.

Възвърнахме си уменията да сме бавни

Прави ни впечатление, че сега се оглеждаме повече, докато вървим. Може би мъничко и от страх, но внимаваме откъде минаваме и кой идва насреща ни. Бързането се беше превърнало в запазена марка на начина, по който живеехме. Хората сякаш бяха престанали да се забелязват един друг. Сега е различно. Личи си и по новините... Насред лошите новини се промъкват и много добри! А основното в тях е именно това... Вниманието, което си оказваме. Защото когато човек намали темпото, вижда, че и другите имат нужда от нещо. Именно това стори сегашната криза. Отвори съзнанието ни към доброто.

Красимир Проданов

Зденка Дойчева (22.8.1926 – 31.1.2020)

Зденка Боянова Дойчева е известна режисьорка на български анимационни филми, чехкия по произход, която свързва целия си творчески път с България.

Родена е в Терезин, завършва Художественото училище за приложно изкуство в Прага. Повече от 5 години специализира в известното студио за анимационни филми „Bratři v triku“, където усвоява основите на анимацията. Омъжва се за Боян Дойчев, който следва инженерство в Прага, и през 1952 г. младоженците се преместват да живеят в София. Там Дойчева е аниматор в Студия за анимационни филми „София“, а по-късно и е асистент на режисьора Тодор Динов. Режисьорският ѝ дебют е петминутната анимация „Мишок и молив“ (1958), която създава съвместно с Радка Бъчварова. „Малкият водолаз“ (1960) е първият ѝ самостоятелен филм. Дойчева режисира 50 анимационни фил-

ма, много от които са представени на редица международни фестивали на анимационното и късометражно кино в Кан, Виена, Единбург, Рим, Техеран, Варна, Пловдив, Венеция и др. Сред най-известните ѝ филми са „Дупката“, „Дресура“, „Страст“, „Аквариум“, „Хороскоп“. За малките зрители тя създава незабравимите пет шапки на

„Лека нощ, деца“ на БНТ, заснети през 1977 г. и останали завинаги в съзнанието на няколко поколения българи. Дойчева е носителка на редица награди, сред които са: Наградата за най-добър късометражен филм от Аделаида (1968 г.), Златната плоча за детски филми от Техеран за филма „Страст“ (1970 г.), Златната палма за най-добър късометражен филм в Кан (1974) г. за филма „Аквариум“. Наградена е с орден „Кирил и Методий“ III-та и I-ва степен. През 2011 г. получава и орден „Св. св. Кирил и Методий“ първа степен за цялостно творчество. Кинокритикът Григор Чернев пише за нея книгата „Една чехкия в София“ (2006). През целия си творчески път Зденка Дойчева живее и твори в България. През 2016 г. се преселва отново в Прага, където умира на 31.1. 2020 г.

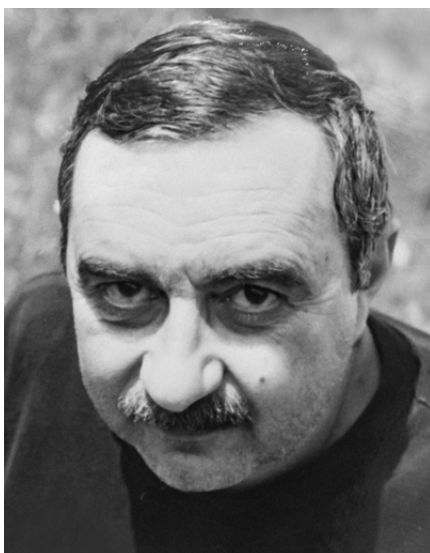
Мария Захариева

Снимки: личен архив на Зденка Дойчева

Инж. Бечо Бечев (4.2.1944 – 29.12.2019)

Спомен за баща ни

Тези от вас, които познаваха татко, знаят колко чиста беше душата му. Той беше поет, за когото най-ценното платечно средство бяха лазурът на морето и небосводът над родопските върхове, срещите около трапезата и песента, която вълнува. Симпатичният младеж от малкото българско градче Кърджали пристига в Прага в костюм с тесни крачоли според лондонската мода, който му стоял съвършено, и с широко отворени очи. Впуска се във вихъра на големия град с такава страст, че обучението му в университета се проточва цели 8 години. По това време среща любовта на живота си – Ярмила, с която остава завинаги. Пише стихове, тича, плува, събира грамофонни плочи, жадно поглъща емблематичните книги, филми и всички други важни неща, така че към края на месеца от стипендията му остава само за „чай и други такива“. Дори и когато се среща с реалността на живота, когато идват дъщерята Бианка, казармата при телевизионната кула на Стръмни рид в Родопите, работата

като тонрежисьор във Филмово студио „Баранов“, синът Георги, дърво и дом, бохемският дух не го напуска. Може би пражкото небе е малко високо за горещата българска кръв; за повече от половин столетие живот в Чехия той никога не престана да бъде българин до мозъка на костите си. Семейството беше всичко за него. Когато в колата, която шофира преди

23 години, се блъска човек, който изобщо не би трябвало да седи зад волана, животът му се променя. Претърпява десетки операции, учи се отново да ходи. Никога вече не беше напълно здрав, неговото все по-боло тяло го ограничаваше при повечето ежедневни дейности. Напусна ни прекалено рано, но със смелост. Има неща, за които не остана време, например да снимаме заедно видеокурс по готварство – също като майка си, и той беше изключителен готвач. От друга страна, не съжаляваме, че не сме успели да споделим важното – често си казвахме, че се обичаме, и колко е хубаво, че сме тук един за друг. Татко ни напусна, но утехата е, че вече не страда. С нас ще остане завинаги. Любовта му е неразделно свързана с живота ни и ще ни дава сила и в най-мрачните ни часове. Загубата му сега боли твърде много, но всеки следващ ден идва ново утро. Нека душата му почива в мир, а светлината да му свети вечно!

Бианка Белова и Георги Бечев

Снимка: личен архив на инж. Бечо Бечев. Превод: д-р Д. Вилимовска

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Почтенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 2201279334/2010 или по пощата на адрес: o.s. Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти:
o.s. Vazraždane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu
Facebook: Bulgari Vazraždane

Българи брой 1/2020

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“, „Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархолева, Красимир Проданов

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Снежана Таскова, Пламен Тотев, Даниела Горчева, Минка Атанасова, Раиса Андонова-Щурм, Златна Костова, Луиза Станева, Здравка Славова, Деница Проданова, д-р Десислава Вилимовска, Петя Константинова, Сирма Зидаро-Коунова, Евгения Бернщайн, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев

Дизайн:

Владислав Цонев

Година 19, брой 1/2020

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопиран или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharske menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 1/2020

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XIX

Periodicita: 6

Náklad: 600 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 1/2020

Evidenční číslo: MK ČR 13282

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

„Българи“ списание за българите в Чехия

„Възраждане“ „Българи“ Абонамент Фото галерия Връзки

Архиви броеве

- 2005 година
- 2006 година
- 2007 година
- 2008 година
- 2009 година
- 2010 година
- 2011 година
- 2012 година
- 2013 година
- 2014 година
- 2015 година

„Българи“ 2015, брой 1
„Българи“ 2015, брой 2
„Българи“ 2015, брой 3
„Българи“ 2015, брой 4
„Българи“ 2015, брой 5-6

Списание „Българи“ 2015, брой 5-6

Разгледай списанието по рубрики - Съдържание:

Българската общност

- Музикален празник в Рудолфинум
- Среща с Елена Радичева | Колела в Неделното училище в Бъдро
- Колела в училище „Възраждане“
- VII-Вълшебна Колела в училище
- Алентен клипът в зала „Мартини“
- „Съединението прави силата“
- Симеон Симеоноу – един достоен българин
- Ансамбъл „Пирин“

Годишници

- Връщането на Южна Добруджа на България
- Гворги Киосеванов
- Заглавният глас на българските правници
- Пътешествия и разходки
- Разходка в парка Поухоние
- Музей за история на изкуството във Виена
- Киото – културната столица на Япония
- Хирошима – градът-феникс

Култура

- Асен Блатечки: Аз съм един щастлив човек!
- Писмо до Юнеско от Прага
- Стоянка Мутафова
- Прозорец към душата на художничката Мила Милчева
- Български работи
- Христина Милчева – поезия
- Фолклорт в два есеи българин
- Чулеса без начало и без край
- Софийският международен конкурс „Лирични гласове“
- За един необичаен въпрос
- Пловдив – европейска столица на културата 2019 г.

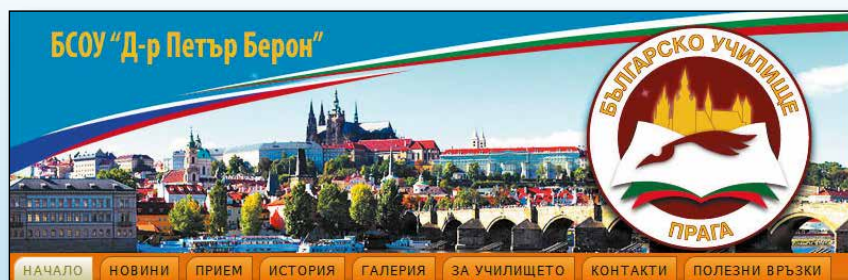
Българо-чешки връзки

- Как се пише и повежда постмодерен роман

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.bulgari.eu Facebook: Bulgari Vazrazhdane

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА

ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА

www.bgschool.eu

Снимки на стр. 39: архив на Българското посолство в Прага

Снимки на стр. 40: Мария Захариева и Здравка Славова

Лиляна Дуланска и доц. Станислав Богуня

Заместник-министърът на външните работи Алеш Хмеларж и посланик Йордан Първанов

Михаел Форщ, Мартин Ржиха и Любомира Попова-Алабозова

Прием по случай Освобождението на България 3 март 2020 г., хотел „Интернационал“

Гостите по време на тържествената част

Прага по време на пандемията от COVID-19

